

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Formování elit na lokální úrovni: situace ve městě Chomutov

Bakalářská práce

Autor: Jan Souhrada

Vedoucí práce: doc. Ing. Karel Müller, CSc.

Chomutov 2013

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 6. 2013

.....
Jan Souhrada

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu této práce doc. Ing. Karlu Müllerovi CSc. za jeho cenné rady, vstřícný přístup a ochotu při konzultacích.

Zároveň bych rád poděkoval všem, kteří mi ochotně poskytli rozhovor.

Obsah

1	Úvod	1
2	Teoretická část.....	2
2.1	Teoretická diskuze k problému elit	2
2.1.1	Elita a společnost.....	2
2.1.2	Klasická teorie elit	5
2.1.3	Totalitní ideologie a jejich vztah k elitám.....	8
2.1.4	Elity v USA	10
2.1.5	Typy elit	11
2.1.6	Vůdcovský kapitál elit, role elit.....	12
2.1.7	Souhrn teoretické diskuze k problému elit a společnosti.....	12
2.2	Teoretická diskuze k sociálním problémům tvorby elit	13
2.2.1	Formy demokracie	13
2.2.2	Občanská veřejnost a její vztah k elitám.....	15
2.2.3	Participace	17
2.2.4	Mobilizace veřejnosti, politický aktivismus	17
2.2.5	Problém korupce.....	18
2.2.6	Komunální politika	19
2.2.7	Souhrn teoretické diskuze k sociálním problémům tvorby elit.....	21
3	Empirická část	21
3.1	Metodologie	21
3.1.1	Výzkumný problém a výzkumné otázky	21
3.1.2	Výzkumná strategie	23
3.1.3	Techniky sběru dat.....	23
3.1.4	Výběr vzorku; prostředí výzkumu	24
3.1.5	Analytické postupy	25
3.1.6	Hodnocení kvality výzkumu	26
3.1.7	Etické otázky výzkumu.....	27
3.2	Sekundární prameny.....	27
3.2.1	Moc.....	28
3.2.2	Důvěra.....	28

3.2.3 Morální vlastnosti elit	29
3.2.4 Vztah elit a veřejnosti	30
3.2.5 Aktivita občanů, participace.....	31
3.2.6 Shrnutí poznatků ze sekundárních zdrojů	34
3.3 Analýza dokumentů zabývajících se situací ve městě	35
3.3.1 Pronájem Kamencového jezera a odvolání Přemysla Rabase.....	35
3.3.2 Alexandr Novák.....	36
3.3.3 Formování koalice po volbách 2010.....	37
3.4 Analýza výzkumných rozhovorů	39
3.4.1 Nové tváře v chomutovském zastupitelstvu.....	39
3.4.2 Proměna politické reprezentace po volbách v roce 2010, její příčiny a důsledky ...	40
3.4.3 Vládnoucí koalice, opozice, vztah mezi nimi	42
3.4.4 Boj proti korupci.....	45
3.4.5 Aktivita občanské veřejnosti	45
3.4.6 Přesun členů ODS do sféry občanských aktivit?.....	47
4 Závěr	48
Seznam použité literatury	50
Přílohy.....	54

1 Úvod

Česká republika se musela po dlouhou dobu svého vývoje smířovat s odlivem svých společenských elit. Proto lze nahlížet na proces demokratizace v Česku jako na obnovu těchto elit. Proces demokratizace trvá již dvě desetiletí, naráží však na problémy v podobě systémové korupce a ztráty důvěryhodnosti elit. Vzhledem k tomu, že lokální demokracie má blíže k praktikám přímé demokracie, existuje na této úrovni větší vliv občanské veřejnosti a lepší možnosti komunikace s politickými činiteli (Dahl, 2001). Volby v roce 2010 ukázaly, že na lokální úrovni též dochází k volbě nových, potenciálně důvěryhodnějších a často místních politických elit. V případě Chomutova se do zastupitelstva nově dostali představitelé občanského sdružení PRO Chomutov, hnutí Nespokojení občané! a Severočeši.cz (Český statistický úřad, 2013). Dalo by se tedy říci, že k obnově liberálně demokratickým forem vládnutí v domácích podmínkách dochází "od spodu", tedy od lokální úrovně. Zaměřením práce je porozumět změně politické situaci v Chomutově, zkoumat úlohu nových i starých politických elit na lokální úrovni a jejich vztah mezi sebou a občanskou společností.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části nejprve nastíním vývoj elit ve společnosti, charakterizují jejich typy a funkce a přiblížím podmínky, kterými jsou ovlivňovány. V empirické části představím metodiku výzkumu, prezentuji poznatky ze sekundárních zdrojů, tedy již provedených výzkumů, zanalyzuji dokumenty, které informují o dění ve městě a předložím data z polostrukturovaných rozhovorů, které jsem provedl s informátory v Chomutově. V závěru práce odpovím na výzkumné otázky a shrnu poznatky z vlastního výzkumu.

2 Teoretická část

2.1 Teoretická diskuze k problému elit

Slovo elita pochází z latinského slova "eligere", které znamená "vybírat, vyplít nebo vyvolit". Na přelomu 18. a 19. století se začalo používat jako termín pro vysoce postavené společenské skupiny. Za zakladatele teorie elit jsou považováni Henri de Saint-Simon, Karel Marx, Gaetano Mosca a Vilfredo Pareto. Dle názoru Saint-Simona by byla ztráta elit pro Francii horší než ztráta krále, ministrů, poslanců a generálů (Velký sociologický slovník, 1996). O ostatních autorech podrobněji níže. Nutno ještě dodat, že Miroslav Jodl mezi klasické teorie elit zařazuje také teorie Friedricha Nietzscheho (Jodl, 1994). Pojem formování elit budu chápat nejen jako vznik nových elit, ale také jako proces proměňování elit stávajících.

2.1.1 Elita a společnost

Ačkoliv se teorie elity jako taková objevuje až koncem 19. století s autory jako je Mosca, Pareto nebo Nietzsche, samotná problematika sahá hluboko do starověku. Téma vládnoucí skupiny, moci a řízení se objevuje již u Platóna. Jeho představy o ideální společnosti úzce souvisejí s jeho pojetím světa, metafyzikou. Platón dělí jsoucno na ideální, fenomenální a nejsoucno, duši na rozumnou a nerozumnou. Podobně rozděluje i společnost. Pro tu je stejně jako pro samotné jsoucno příznačná hierarchičnost a nerovnost (Jodl, 1994). Stát, společnost, rozděluje na tři stavy - řemeslníky, vojáky a vládce (Gaarder, 2012). Vládci - filosofové - jenž stojí v čele společnosti, milují pravdu, moudrost a dobro, vládnutí je jejich posláním, mají na něj morální a intelektuální nárok a k jeho vykonávání nezbytné schopnosti a předpoklady (Frič, 2008). Tato Platónova teorie filosofa, vládnoucího rozumem a moudrostí, kde se k vládnutí hodí jen málo lidí, je v rozporu s představou demokracie. Protože společnost je spravedlivá pouze pokud je přirozeně hierarchizovaná a pouze pokud filosof vládne jako král, je oproštěna od zla (Platón, 2005).

Taktéž u Aristotela je představa společnosti symetrická s jeho metafyzickými názory. Paralelou k hierarchickému rozdělení jsoucna na formu a látku je společnost rozdělená na

vládnoucí a ovládané (Jodl 1994). Podobně jako Platón vidí Aristoteles ideální vládnoucí jako lidi dokonalé, mravně ctnostné. Člověk je tvorem politickým, určeným pro život v obci a proto by měl vládnoucí pečovat o prospěch obce a tím tedy o prospěch ostatních.

Křesťanské myšlení o státu prošlo značným vývojem. Ze začátku panoval odpor ke státu. Podle svatého Augustina, křesťanského filozofa a teologa, žijícího mezi lety 345-430, je cílem člověka obce boží, která je na zemi zastoupena v podobě církve. Člověk je následkem hříchu zkažený a tudíž i stát slouží zlu a je odsouzen k zániku. Z Augustinovy interpretace Bible vychází závislost na vládnoucích, jimž by se ostatní měli podřizovat, neboť oni jsou za ně zodpovědní (Frič, 2008).

Po počáteční averzi vůči státu dochází k etablování křesťanství ve světském státě. Křesťanští myslitelé si začínají osvojovat Aristotelovy představy o přirozenosti státu a nerovnosti v něm. Podle názorů Tomáše Akvinského, scholastika ze 13. století, jsou lidé ve vůdčích pozicích zásluhou svých ctností, ale na rozdíl od starověkých myslitelů je toho názoru, že takové ctnosti se mohou objevit u kohokoliv a tudíž se o tato místa můžou ucházet všichni členové společnosti (Frič, 2008). Tomáš již nevidí stát negativně, tak jak to bylo zřejmé u svatého Augustina. Stát je podle něj přirozený, je součástí božího řádu, vše je součástí hierarchie na jejímž vrcholu stojí Bůh.

Následující reformační hnutí se od sebe navzájem v leccems liší. I Luther přichází s přirozeností státu a jeho moci, na rozdíl od Tomáše Akvinského je ale jeho pohled na věc pesimistický. Člověk přijímá autoritu státu a vládnoucích jako následek hříchu a je vůči ní zcela loajální, neboť tato autorita je dána přímo od Boha. Kalvinismus má naproti tomu v této problematice sklony k světštějším ideálům. Dává důraz na zodpovědnost vůči společnosti a především na vlastnictví. Právě majetek je hlavním zdrojem moci (Jodl, 1994).

Prvním z významných myslitelů, jenž se ve svých teoriích o fungování společnosti dokázal oprostít od nadpřirozena a vlastních metafyzických představ, byl Niccolò Machiavelli. Tento florentský politik, historik, spisovatel a filosof se velmi zasloužil o rozvoj politického myšlení. Jeho důležitost vyzdvihuje i Miroslav Jodl, jenž Machiavelliho označuje jako "prvního soustavného teoretika politického umění" (Jodl, 1994, s. 11). Právě politické umění je základem pro následný vznik politické vědy. Machiavelli, zajisté ovlivněn svou dobou, tedy právě vrcholící renesancí, staví základy svých teorií na reálných skutečnostech, praktických poznacích a vlastních zkušenostech. Jednou z Machiavelliho rad pro vladaře je, aby se podle

potřeby choval buď jako lev nebo jako liška. Mezi nimi by měl střídat neboť "lev nepostřehne léčku, liška si neporadí s vlky" (Machiavelli in Frič, 2008, s. 60). Lev symbolizuje odvahu a sílu, liška vychytralost a moudrost. Machiavelli dále zdůrazňuje, že vládce musí předpokládat, že všichni lidé jsou zlí. Ačkoliv tato myšlenka může připomínat pesimismus, který se již objevoval u dříve zmiňovaných teoretiků, není tomu tak. U Machiavelliho se jedná se o "metodický politický pesimismus, funkční z hlediska moci" (Jodl, 1994, s. 11). Očekávat od lidí to nejhorší je nutný předpoklad dobrého vládce. Nezbytné vlastnosti pro vládce shrnuje pod pojmem *virtù* (ctnost). Jedná se o soubor vlastností, které ale jednotlivě nevyjmenovává. *Virtù* je pro vladaře klíčové. Je to schopnost udělat v dané situaci to, co je nutné k dosažení cíle. Právě Machiavelliho důraz na cíl, který je morálně upřednostňován před prostředky, jimiž je dosaženo a skutečnost, že manipulace, krutost a použití síly jsou legitimními prostředky dobrého vladaře, daly podklad pro vznik pojmu machiavelismus, jehož heslem je "účel světí prostředky", nedbá na morálku a v řadě situací ani na zákony. To je však v protikladu k samotnému Machiavellimu, jenž byl zastáncem lidu, zákonů, občanské svobody a odpůrcem neomezené moci. Machiavelli si také všiml, že nehledě na právní formu státu, v praxi má skutečnou moc jen malá skupina lidí. Ve svém díle udává, že se jedná o čtyřicet až padesát lidí (Jodl, 1994, Frič, 2008).

Osvícenství přichází s důrazem na rozum a vědu, což lze pozorovat hned u několika autorů. Thomas Hobbes ve svém pojetí společnosti zdůrazňuje důležitost vlády, bez níž by byl člověk ve svém přirozeném stavu, to jest ve stavu neustálé války mezi sebou. Řešení vidí v uzavření společenské smlouvy a vytvořením státu, jenž bude dbát na pořádek. Člověk se vzdává jistých svobod výměnou za ochranu. Vládce, Leviathan, má velkou moc, protože musí být silný, aby dokázal ochránit lidi před sebou navzájem. Případné zneužívání moci je podle Hobbese cenou za mír (Frič, 2008).

Další z osvícenců, John Locke, je v kontrastu s Hobbesem proti autoritářství a dává větší důraz na jednotlivce, kteří se zapojují do výběru vůdců a podílejí se na vládě. Jeho obdoba společenské smlouvy má chránit práva, svobodu a majetek lidí ve společnosti (Frič, 2008).

Během Velké francouzské revoluce se dostal do popředí Jean-Jacques Rousseau, který se hodil právě se rodící revoluci svými myšlenkami o suverenitě lidu, jemuž patří zákonodárná moc. Zasazoval se taktéž o rovnost všech lidí před zákonem, panovníka nevyjímaje. Pozdějšími autory je ale také haněn za svou kritiku soukromého vlastnictví (Jodl, 1994).

Ve stejné době, ale v naprosto odlišných podmínkách žil také Johann Gottlieb Fichte, jenž se snažil svými myšlenkami přispět k sjednocení německého národa v centralizovaný stát a k tomu zvolil cestu podporující národní hrdost. Pro svůj záměr si zapůjčil a lehce poupravil některé z Machiavelliho tezí. Například Machiavelliho názor, že vladař by měl považovat všechny lidi předem za zlé, převádí na vztah německého státu vůči ostatním a vladař má tak podle Fichteho považovat všechny ostatní státy za zlé a očekávat, že se budou snažit ostatním škodit, kdykoliv to pro ně bude příhodné. Ke sjednocení Němců to ale i přes vzrůstající nacionalismus nevedlo (Jodl, 1994).

Skotský historik Thomas Carlyle přichází v době Viktoriánské éry s Teorií velkého muže. Na základě zkoumání velkých historických osobností postavil svoji teorii vůdců, oplývající charismatem, vizí a cílem, k němuž vedou své následovníky. Právě tyto osobnosti jsou podle Carlylea strůjci dějin (Frič, 2008).

V porevoluční Francii rozvíjí Auguste Comte svou pozitivní filosofii. Ve svých dílech vystupuje proti osvícenské rovnosti a společnost dělí jednak na ty, kteří mají sklony k panování a další, se sklony k poslušnosti. Comte také odmítá další revoluční ideu, suverenitu lidu. Dále si uvědomuje význam "univerzalistické ideologie" a proto dává důraz na nové "světové náboženství", novou ideologii, která má spojit společnost a udržovat její stabilitu. U Comtea začíná kritika demokratického systému, která přijímá společenskou nerovnost. Chápe ji jako nerovnost přirozenou a považuje ji za hybnou sílu společnosti. A právě z těchto myšlenek vychází klasické teorie elit Nietzscheho, Mosca a Pareta (Jodl, 1994).

2.1.2 Klasická teorie elit

Klasická teorie elit vzniká na konci 19. a počátku 20. století. Jedná se o několik elitistických systémů s několika společnými znaky. Těmi jsou: odmítnutí teorie pokroku a společenského vývoje, odmítnutí společenského optimismu, odmítnutí rovnosti pro kteroukoliv fázi společenského života. Společnost rozdělují na vyšší typ, určený k vládnutí, tím je elita. A na nižší typ, masy, určené k ovládnutí. Tak jako Comte odmítají suverenitu lidu. Staví se jak proti demokratickému modelu společnosti, tak také proti marxismu a socialismu (Jodl, 1994). V této podkapitole budou středem zájmu tři autoři, Friedrich Nietzsche, Gaetano Mosca a Vilfredo Pareto.

Vůle k moci Friedricha Nietzscheho je z hlediska teorie elit velmi přínosná. Podobně jako Mosca a Pareto tak i Nietzsche kritizuje buržoazní demokracii. Jak už název jeho díla napovídá, středem hodnot je pro Nietzscheho moc. A právě na vůli k moci se zakládá bytí. Lidé, kteří oplývají takovou vůlí, vytvářejí přirozenou aristokracii. Pro společnost je klíčové, aby byla "společností elity". Zástupce takové elity je chladný, tvrdý, militaristický, osamělý (aby nepodléhal stádu), ostatní považuje za své nástroje. Nietzsche také dává velký důraz na majetek, říká, že kdo nic nevlastní není nic. Společnost dělí na menšinu silných a většinu slabých. Masa je tedy suma slabých. V křesťanství, rousseauovské demokracii a marxistickém socialismu vidí Nietzsche právě ideologii slabých, je to jejich vzpoura proti silným. Dalším pro něj typickým rysem je radikální odmítnutí rovnosti, která je pouhou zbraní mas proti nadvládě elity. Situaci své doby vidí jako kritickou, společnost podle něj postrádá pevné hodnoty. A překonání této krize povede jedině přes schválení a upevnění společenské nerovnosti. Ve svých teoriích odmítá stát. Tam kde stát končí, tam začíná nadčlověk. Ten je ideálem moudrosti, tvořivosti, vytváří vlastní koncepty dobra a zla. Nadčlověk vede lidi k tomu, aby sami dosáhli úrovně nadčlověka. Jako vůdce neváhá použít manipulaci i násilí. Mír je pro něj pouze "prostředek nových válek" (Nietzsche in Frič, 2008, s. 64; Jodl, 1994, Frič, 2008).

Jednou z nejvýznamnějších osobností teorie elit je bezesporu Gaetano Mosca. Za použití historické metody Mosca rozděluje dějiny národů na dvě fáze, fázi předcivilizační a civilizační. V té předcivilizační probíhá boj o život, kdežto v civilizační se jedná o boj o vyniknutí. Všechny společnosti obsahují dvě třídy. Třidu vládnoucí a třídu ovládanou. Ta první je méně početná, má moc, drží veškeré politické funkce a řídí druhou, početnější třídu, která ji zásobuje materiálními prostředky. Vládnoucí třída je organizovaná, nevládnoucí třída naopak neorganizovaná. Nejinak je tomu i v demokracii, kde je moc menšiny postavena na bohatství, které produkuje politickou moc. Mosca je velkým kritikem Rousseaua. Vedle Rousseauovy představy demokracie a společenské smlouvy odmítá také tezi, že by byl člověk přirozeně dobrý a zkažen až vlivem společnosti. V této koncepci člověka vidí základ anarchismu a marxistického socialismu. Sám je zastáncem přirozené nerovnosti. Ve své kritice marxismu vyvrací tezi o tom, že změna společenského řádu by zapříčinila změnu lidské psychiky a chování. I v socialismu se nutně prosadí lidská přirozenost a i zde se společnost rozdělí na vládnoucí většinu a ovládanou menšinu a je toho názoru, že v socialistickém státě dojde ještě k výraznějšímu vykořisťování. Dokonce předpověděl, že

socialistická společnost bude v budoucnosti zkoumána jako "mimořádně instruktivní případ sociální patologie" (Mosca in Jodl, 1994, s. 27). Dále tvrdí, že v této společnosti nebude existovat právní ochrana.

Sociální síly Mosca nepřímou definuje jako každou lidskou činnost se sociálním významem. Existuje nebezpečí, že by některá ze sociálních sil pod vlivem boje o přežití začala vytlačovat do pozadí ostatní síly. Přičemž rovnováha sil je nutná pro zachování vyšší úrovně civilizace a svobody dané společnosti. Mosca vidí klíč v tom, že jedna bude kontrolovat druhou a svobodný boj zajistí jejich rovnováhu. Tato rovnováha je nezbytná pro právní ochranu, která zajišťuje, aby byl výkon moci ve společnosti kontrolován zákonem. Mosca je kritikem despotismu, ke kterému musí nutně směřovat všechny socialistické a komunistické státy. Takový stát bude ovládán jedinou sociální silou, vládoucí oligarchií, která bude, jakožto vlastník všech výrobních prostředků, neomezeně a nezávisle na lidu vládnout všem. Mosca, jako jediný z klasických teoretiků, zůstal se svou kritikou v mezích demokracie a nedospěl do stádia sympatií k autoritativním totalitním režimům fašistického typu a to především díky svému důrazu na právní ochranu a bilanci sil. Ještě je důležité zmínit Moscovu politickou formuli. Tato teorie chápe ideologie jako nástroj vládoucí třídy. Ta pomocí ideologie ospravedlňuje svou vládu, dává jí mravní podklad. Politická formule ale působí jen po určité době a proto musí být časem poupravena či nahrazena, jinak hrozí úpadek vládoucí třídy (Jodl, 1994).

Dalším z "otců" teorie elit je Vilfredo Pareto. Tak, jako předešlí autoři i on vychází z teorie přirozené nerovnosti. Paretova teorie elit se odvíjí od jeho pojetí člověka, kde hraje klíčovou roli pojem rezidua. Rezidua jsou nevědomé impulsy chování, emoce, instinkty, které motivují lidské jednání. Pareto rozlišuje šest tříd reziduí, rezidua kombinací, trvání, vnější manifestace pocitů, skupinovosti, integrity osobnosti a sexuality, přičemž pro teorie elit jsou podstatné první dvě. U každého člověka ve společnosti převažuje buď rezidua 1. třídy (kombinace) nad rezidui 2. třídy (trvání) nebo naopak. Na základě toho je Pareto dělí po machiavellisku na lišky a lvy. U lišek převažuje kombinační reziduum, využívají své vychytralosti a vynalézavosti, dokáží přesvědčit ostatní. Jsou to inovátoři. Pro dosažení svých cílů využívají manipulace, lsti a různých spojenectví. Nemají silný vztah k tradicím. U lvů převažuje tedy reziduum trvání a vyznačují se silnou vůlí, charakterem, hrdostí, patriotismem, konzervativností, silným vztahem k celku, tradicím a ideálům. Což sebou nese i určitou zaostalost myšlení. Na rozdíl od Moscy Pareto neomezuje elitu pouze na politiku a oblast

moci, ale vidí elity ve všech oblastech sociální činnosti. V ekonomii dělí elity na spekulanty, kteří jsou obdobou lišek a rentiéry, kteří jsou analogií pro lvy. V ideální společnosti by měla v masách převažovat rezidua 2. třídy a mezi elitou rezidua 1. třídy. Elita by však neměla být reziduálně homogenní a i u ní by mělo být zastoupení reziduí 2. třídy. Pokud by byla společnost takto složená a elita byla doplňována zdatnými jedinci z nižších vrstev, elita by přetrvala. K tomu však nedochází, elita degeneruje a zároveň vzniká kontraelita, která postupně vytlačuje původní elitu. Tento proces se po čase opět opakuje, dějiny společnosti jsou tak koloběhem elit. Dále Pareto zmiňuje koncept derivací. Člověk jimi maskuje své skutečné motivy a racionalizuje iracionální chování (Jodl, 1994, Frič, 2008).

U všech tří zástupců klasické teorie elit se projevuje zklamání z ideologií své doby, projevující se především kritikou buržoazní demokracie. Všem je také vlastní velký důraz na moc, za činitele společenského pohybu považují politický pohyb. Společným znakem je i důraz antropologické konstanty, u Nietzscheho se jedná o vůli k moci, u Moscy o touhu po vyniknutí, u Pareta jsou to rezidua.

2.1.3 Totalitní ideologie a jejich vztah k elitám

Velkou roli ve formování světa i věd sehrála 1. polovina 20. století význačná především uvedením totalitních ideologií do praxe. Jejich historický význam je v naprosté většině společenskovedních disciplín nepopíratelný a nejinak je tomu u teorie elit. Ať už se jedná o ztrátu iluzí tváří v tvář brutalitě totalitního teroru či snahu pozdějších autorů se co nejvíce distancovat od daných ideologií. To vše pomohlo při formování následného směru myšlení. Tato kapitola tedy bude pojednávat o fašistické Itálii, nacistickém Německu, komunismu Karla Marxe a jejich postoji vůči elitám a společenskému systému.

Fašismus je v porovnání s později nastoupivším nacismem méně vyostřený pravděpodobně proto, že Itálie nebyla v minulosti tradičně ideologicky zvláště agresivní a navíc byla na počátku 20. století hospodářsky zaostalá. Svou roli sehrál i fakt, že v Itálii měla vždy silnou pozici katolická církev, jejíž vliv musel fašismus ve své honbě za mocí respektovat. V Mussoliniho teorii hraje prim stát. Právě stát je představitel nejvyšší mravnosti, jedinec je mu zcela podřízen a má usilovat právě o blaho státu. Stát může zasahovat do jakéhokoliv aspektu lidského života. Řadový jedinec má dle Mussoliniho samé špatné vlastnosti, je sobecký, snaží se porušovat zákony, vyhnout se daním. Takovéto chování se neprojevuje pouze u nepočetné

elity, která je ochotna obětovat se státu. Tato elita je mravně idealizována a právě jí náleží vládnout. Menšina je taktéž Mussoliniho hybatelem dějin. Mocenská elita byla ve fašistické Itálii dvojitá. Politickou moc měla fašistická elita. Ta byla pověřována a podporována monopolními kapitalisty a velkostatkáři, což byla skrytá část mocenské elity. Mussolini také začal s kultem vůdce, což od něj později přebral Hitler (Jodl, 1994).

Nacismus byl postaven na velkoněmeckém nacionalismu (jehož počátky se datují k Fichtemu), rasismu a sociální demagogii, která měla obrátit německé masy proti západnímu kapitalismu a marxismu a sjednotit je pod "pravý" německý socialismus. Nacismus se snaží oddělovat národ a stát, kdy národ je něco víc. Na rozdíl od fašismu, který byl ve svém vztahu k národu poměrně lhostejný, je cílem nacismu národovost. Stát je pouze prostředkem k udržení národa. Prakticky ale dává nacismus státu absolutní moc a veškerá svoboda jedince je vázána právě ke státu. Nacistická snaha stavět se proti kapitalismu je částečně brzděná nemožností se plně vymanit z jeho vztahů a nutí nacistické teoretiky k dělení kapitálu na rvavý a čistý. Rvavý, západní kapitál, je nepřitelem dělnické třídy, je výsledkem jejich vykořisťování a proto je nutné proti němu bojovat. Německé vlastnictví je naopak výsledkem tvořivé, pospolitě práce. Nacistická teorie osobnosti je založená na vztahu k celku. Osobností se člověk stává až v rámci pospolitosti. Zde se však podle Jodla jedná o pospolitost falešnou, je pouhým nástrojem mocenské elity, snažící se těžit z kapitalistického podnikání (Jodl, 1994, s. 44). Nacistická ideologie je ideologií elitární. Jejím základem je do extrému dohnaná teorie o nerovnosti lidí, národů a ras. Stát je založen na principu vůdcovství. Vůdce je člověk s mimořádnými schopnostmi, jenž řídí masy, které se na moci nijak nepodílí. Vůdce vládne neomezeně, bez zodpovědnosti vůči lidu. Ve společenské hierarchii tak existují dva pohyby: směrem dolů vede autorita, směrem nahoru zodpovědnost. Spojením těchto dvou pohybů vzniká pospolitost. Nacistická pospolitost byla ale udržitelná pouze pomocí propagandy a teroru. Masy jsou podle nacismu pasivní hmotou, poháněnou citem, neschopnou racionálního uvažování, což ji činí lehce zmanipulovatelnou. Masy potřebují ideologickou víru, kterou jim má dodávat elita. Elita ovládá masu pomocí vůle a síly. Umění vůdce spočívá ve schopnosti mobilizovat masy. Nacistická společenská pospolitost je vlastně hierarchií vůdců. Ti na nižších pozicích vládnoucí pyramidy jsou odpovědní vůdci vyšší vrstvy, jsou mu družinou, od které je vyžadována zodpovědnost a věrnost. V čele stojí Vůdce velkoněmecké říše (Jodl, 1994).

Do kapitoly věnující se totalitním ideologiím je zajisté vhodné zahrnout i zakladatele komunistické teorie Karla Marxe. Na rozdíl od většiny dosud zmíněných teorií staví do čela masy. Právě masy jsou hybatelem dějin. Masy jsou morálně idealizovány. Vládnoucí elity jsou kritizovány pro své chování a morální hodnoty. Je potřeba společenské změny a té lze dosáhnout pouze revolucí, svrnutím vládnoucí buržoazie. Vůdci nastoupivší diktatury proletariátu nemají být motivováni touhou po moci. Konečným cílem je beztřídní společnost, komunismus. Právě dohled nad jejím vybudováním, tak jako nad revolucí, mají vůdci dělnického hnutí. Mají tak dvojitou úlohu. Marx do jednoho spojuje obecný zájem a zájem dělnické třídy. Svou ideologii se snažil podpořit vědecky a vymyslel pro to teorii historického materialismu. Ten pojednává o vývoji společnosti jako opakujícím se třídním boji, končícím až komunismem. Třídy jsou postaveny na výrobních vztazích, dělí společnost na dvě třídy. Třídou, která vlastní výrobní prostředky (utlačovatel) a druhou, která je nevládnoucí (utlačovaný). Zájmy tříd jsou v protikladu a proto dochází ke konfliktu. Konečný komunismus je beztřídní společností. Třídy tedy spojuje s ekonomickým životem, který se promítá do všech částí společenského života. Stav společnosti je tak zcela závislý na materiálních faktorech (Frič, 2008, Jodl, 1994).

2.1.4 Elity v USA

Pro porovnání společenského vývoje v Evropě je zajisté přínosné podívat se, jak tento proces probíhal za Atlantikem. Spojené státy americké se odlišují svou poměrně krátkou historií, založenou na poněkud jiných tradicích. Velkou roli zde hraje ideál americké svobody a neomezených možností poskytovaných tamní demokracií. Člověk je tedy strůjcem svého štěstí. Díky tomu není tolik pocíťována nerovnost. Americká společnost je ve svých postojích a hodnotách jednotná. Teorie elit zde neodsuzuje masy do pasivní role a nevráží klín do jejich vztahu s vůdci (Jodl, 1994).

James Burnham je pro americkou teorii elit významný především svým dílem *Machiavellisté*, kterým přivádí do USA některé důležité teorie evropského myšlení. Ve svých teoriích se ještě zmiňuje o úpadku moci kapitalistů, vládnoucí třídou se dle něj stávají manažeři. Pro Spojené státy je příznačný pokus vytvořit z teorie elit exaktní vědu založenou na empirickém výzkumu, elitologii. O to se snažil především RADIR Project, pod nimž jsou podepsáni autoři H.D. Lasswell, D. Lerner, C. E. Rothwell. Jejich empirický výzkum a shromážděná data však nepřinášejí nijak přelomové výsledky. Co se týče teorie, hlavní představitel projektu, Harold

Lasswell přichází s tezí, že mít moc znamená účastnit se rozhodování. Mezi kategorie elit řadí vedle té politické také elitu vážnosti, bohatství a znalostí (Jodl, 1994).

S antimachiavelliským pohledem na věc přichází Robert A. Dahl. Uvádí, že ve společnosti existuje hodnotový konsenzus, který udržuje stabilitu politického systému. Tento konsenzus má základ ve trojici: jistota, stálost, blahobyt. Důležitá politická rozhodnutí se shodují se zájmy společnosti, díky čemuž se celá společnost podílí na řízení. Moc je tak rozptýlena, jednotlivé skupiny se mezi sebou řetězově ovlivňují a vyvažují, což zabraňuje vzniku mocenské elity. Miroslav Jodl podrobuje Dahlovu teorii kritice, zmiňuje se o nedostatku jistoty, stability a blahobytu ve společnosti, což vede k soutěžení a vzniku konfliktu (Jodl, 1994).

Opačně se na problematiku elit dívá C. Wright Mills. Ve své koncepci elit zastává převážně machiavelliské názory. Zmiňuje se o neexistenci rovnováhy moci, ta je čím dál tím více centralizována a kumulována v rukou mocenské elity. Ekonomická elita (finanční a korporáční magnáti, nejvyšší správní funkcionáři), politická elita (vysocí politici) a vojenská elita (generálové, admirálové a náčelníci štábů) se spojují a vytváří tzv. Velkou trojku. Ta je podle Millse téměř všemocná a naopak masy jsou na pokraji bezmocnosti. Ani střední třída nemá politický vliv. Elita vládne buď formou autority nebo běžněji, formou manipulace. Jejím příkladem je manipulace masami skrz média. Členové elity sdílí podobné psychologické znaky a většinou pocházejí z předních 400 rodin. Mills upozorňuje na fakt, že elita ve Spojených státech má díky rozvoji válečné techniky moc jako nikdy předtím. Ve svém díle také vyzdvihuje vzrůstající význam vědecké inteligence pro celou společnost (Jodl, 1994, Mills, 1966).

2.1.5 Typy elit

Machonim a Tuček (2002) rozdělují elity na politické, ekonomické a kulturní. Zmíněná publikace zahrnuje mezi politickou elitu i elitu správní. Dále dělí politickou elitu na mocenskou (ti co jsou u moci) a tu, která moc nemá, ale usiluje o ni (opozice, ekologické hnutí, odbory apod.). Frič, Nekola a Prudký (2005) dělí elity v rámci výzkumu "Elity a modernizace" pro Centrum pro sociální a ekonomické strategie do pěti základních typů: politické, ekonomické, správně samosprávní, mediální a duchovní (sem patří elity vědecké, kulturní a církevní).

2.1.6 Vůdcovský kapitál elit, role elit

Frič (2008) řadí schopnosti (ať už vrozené či získané zkušenostmi) jednotlivců vést pod souhrnný pojem vůdcovský kapitál. Dále zmiňuje, že Hoenig dělí vůdcovský kapitál na "soft" a "hard" (Hoenig in Frič, 2008). "Hard" se skládá z materiálních prostředků (peníze, majetek, administrativní aparát), pod "soft" kapitál řadí Frič podle Hoenigova vzoru tyto schopnosti: formulovat vizi, najít cestu k její realizaci a mobilizovat následníky pro dosažení vize (Frič, 2008).

Frič také uvádí, inspirován Wasilewského modelem, role elit ve vývoji postkomunistických společností (Wasilewski, 2001 in Frič, 2008).

Tabulka 2: Role elit ve vývoji postkomunistických společností

Typ elity	Hlavní úkoly	Vztahy masy-elity
Tranzitivní elita	<ul style="list-style-type: none"> - odchod od státního socialismu, - vize nového pořádku, - demokratizace	<ul style="list-style-type: none"> - symbolická politika - velká autonomie elit - mobilizace mas ve jménu vize - morální legitimita elit
Transformační elita	<ul style="list-style-type: none"> - detailní program politických a hospodářských reforem, - provedení reforem	<ul style="list-style-type: none"> - reformní politika - omezení autonomie elit, - profesionalizace politiky - remobilizace mas
Konsolidační elita	<ul style="list-style-type: none"> - konsolidace demokracie, ekonomické efektivity a růstu, - začlenění do globální dělby práce, - integrace do EU	<ul style="list-style-type: none"> - distributivní politika - další limitace autonomie elit - institucionalizace zájmů - postupná demobilizace mas

Zdroj: Frič, 2008

2.1.7 Souhrn teoretické diskuze k problému elit a společností

Tolik k první části teorie, která měla poskytnout základní koncepty teorie elit a její nejvýznamnější představitele v průběhu dějin, dále přiblížit základy totalitních ideologií, jimiž byla Česká republika ovlivněna několikrát v průběhu svých dějin a jejichž myšlenky z části přetrvávají dodnes v podobě extrémistických stran (dělnická strana), případně v podobě KSČM, jejíž vysocí představitelé neskrývají sympatie se světovými komunistickými vůdci (viz kondolence Vojtěcha Filipa Kim Čong Unovi¹). Poskytl jsem také náhled na vývoj teorie elit ve Spojených státech, který má posloužit jako příklad pro srovnání s vývojem evropským,

¹ viz Lidové noviny, 23. prosince 2011, dostupné online na <http://www.lidovky.cz/kscm-kim-cong-il-se-obetoval-za-blaho-korejcu-fmp-/zpravy-svet.aspx?c=A111223_153634_In-video_jv>

čím se liší a v čem si jsou oba směry podobné. Dále jsem ukázal, že elity lze dělit různě, v závislosti na konkrétních autorech. Pokusil jsem se představit dosavadní funkci elit ve vývoji postkomunistických společností, kam spadá i Česká republika.

2.2 Teoretická diskuze k sociálním problémům tvorby elit

S formováním elit se samozřejmě pojí také další témata a koncepty. V jakých podmínkách se elity formují, čím jsou ovlivněny a nelze opomenout roli občanské veřejnosti.

2.2.1 Formy demokracie

Demokracie, vláda lidu, má své kořeny v řeckých polis. Existují dvě základní formy demokracie, přímá a zastupitelská. V přímé demokracii se všichni občané zapojují do veřejného rozhodování pomocí hlasování. Obvyklejší a také v České republice uplatňovaná, je zastupitelská (reprezentativní) demokracie, kde je moc vykonávána prostřednictvím volených zástupců, jež můžeme považovat za politickou elitu. V moderní, zastupitelské demokracii se však objevují prvky přímé demokracie, jako je například přímá volba nebo referendum. Prvky přímé demokracie lze nalézt častokrát i v demokracii na lokální úrovni, například v podobě lidové iniciativy, peticích apod. (Hloušek, Kopeček, 2003, Velký sociologický slovník, 1996).

Robert A. Dahl porovnává obě formy demokracie. Zmiňuje se o nevýhodách zastupitelské demokracie, kde hrozí například situace, že delegovaní zástupci budou rozhodovat podle svého osobního prospěchu, nikoliv podle zájmu svých voličů. Problém zastupitelského systému vidí také v tom, že lidé přenechávají určité pravomoci také byrokratům, státním zaměstnancům či soudcům. V zastupitelské demokracii tak dochází k dohadování mezi politickými a byrokratickými elitami, nedemokratickému procesu, ve kterém nedochází k dostatečné kontrole ze strany občanů. Naproti tomu v přímé demokracii Athénskému modelu vidí několik výhod, příkladem může být účast na vládnutí nad sebou samým (Dahl, 2001). Hlavní překážkou přímé demokracie je však rozloha států a počet obyvatel. Zastupitelská demokracie převažuje, protože území států je příliš velké a počet obyvatel příliš vysoký na to,

aby bylo možné svolávat shromáždění všech občanů. Zavrhuje i možnost "shromažďovat" se pomocí elektronických prostředků komunikace, především proto, že nejsou přístupné všem občanům a i kdyby, diskuze by se mohl aktivně účastnit pouze limitovaný počet lidí. Ve starověku měla polis mezi dvěma až deseti tisíci dospělých mužů. Což je přibližně vhodný počet plnoprávných občanů pro správně fungující demokracii založené na shromažďování. Dahl dále kalkuluje a uvádí, že do diskuze v rámci shromáždění se může aktivně zapojit jen málo lidí, pravděpodobně méně než sto. Ti se tak prakticky stávají zástupci ostatních, s tou výjimkou, že hlasování zůstává všem zúčastněným. To vše vede k preferenci zastupitelského systému založeném na volbách. Časovým problémům se však nevyhne ani onen zastupitelský systém, protože volený delegát nemá dostatek času setkat se všemi svými voliči. Dahl uvádí zákon času a počtu: "Čím více občanů tvoří určitou politickou jednotku, tím méně z nich se může přímo účastnit rozhodování orgánů státní moci a tím větší počet z nich musí tuto pravomoc delegovat na jiné lidi." (Dahl, 2001, st. 102).

Přímá demokracie tak může existovat pouze v malé politické jednotce, která naráží na problémy vojenské, dopravní, problémy ve vzdělání či zdravotnictví. Na příkladu městských schůzí v americkém Vermontu Dahl ukazuje, že shromáždění mají také další neduhy. I v městech s poměrně malým počtem obyvatel, čtyři a půl tisíce a méně, trvalo jedno vystoupení občana průměrně pouhou minutu a dvacet sekund. Účast na daných shromážděních navíc velmi závisí na ožehavosti probíraného problému (Dahl, 2001).

Dahl se dále zmiňuje o nezbytnosti demokracie na nižší úrovni, v rovině obecního zastupitelstva, krajů, provincií apod. Považuje za nutné, aby fungovala pluralitní občanská společnost - aby existovalo množství nezávislých sdružení a organizací (Dahl, 2001).

Podle Dahla (1995) moderní státy nedosahují ideálu demokracie a tak pro moderní zastupitelskou demokracii používá pojem polyarchie. V polyarchii musí existovat těchto sedm institucí:

1. *Volení vládní úředníci*
2. *Svobodné a spravedlivé volby*
3. *Všeobecné volební právo*
4. *Právo ucházet se o úřad* - prakticky všichni dospělí mají právo ucházet se o volené úřady
5. *Svoboda projevu*
6. *Právo na alternativní informace* - občané mají právo vyhledávat alternativní zdroje informací

7. *Svoboda sdružování* - občané mají právo vytvářet (relativně) nezávislá sdružení a organizace (včetně politických stran)

K ideálu demokracie se polyarchie blíží tím, kolik kritérií se jí daří plnit. Mezi tato kritéria patří:

- *Rovnost hlasů* - neboli rovné hlasovací právo
- *Účinná participace* - všichni občané by měli mít stejnou (a dostatečnou) možnost vyjádřit se v průběhu rozhodovacího procesu. Musí mít možnost klást otázky a argumentovat pro podporu svých názorů
- *Poučené porozumění* - každý občan by měl mít stejnou možnost získat informace ohledně rozhodnutí, které by nejlépe sloužilo jeho zájmům
- *Kontrola programu* - lid by měl mít možnost kontrolovat politický program, možnost určovat o jakých záležitostech se bude rozhodovat v demokratickém procesu
- *Inkluze* - právo podílet se na demokratickém procesu mají všichni dospělí lidé. Pod inkluzi spadá též rovnost občanů (Dahl, 1995).

Dle Friče může vést zavedení nástrojů přímé demokracie (referenda, veřejné diskuze) a lepší veřejná kontrola k větší legitimitě demokracie (Frič, 2005).

2.2.2 Občanská veřejnost a její vztah k elitám

Pod pojem občanská veřejnost lze zahrnout všechny, kteří nejsou elitami. Veřejnost jsou lidé, kteří se aktivně účastní ve veřejném prostoru a tvoří veřejné mínění. Veřejnost je strukturována a organizována - má své názorové vůdce a reprezentanty, kteří mobilizují občanské hnutí a iniciativy k prosazování veřejného zájmu. Tito veřejní leaderi působí ve vedoucích pozicích velkých neziskových organizací a tvoří kontraelitu (antielitu) (Frič, Nekola, Prudký, 2005).

Na vztah mezi veřejností se lze dívat z mnoha různých pohledů. Autoři Frič, Nekola a Prudký (2005) nabízejí několik pohledů na vztah elit a veřejnosti:

Elitistický pohled - jedná se o přirozenou elitu, její názory jsou lepší, než názory mas. Elity se snaží o veřejné blaho z vlastní vznešenosti, nikoliv kvůli vlivu veřejnosti. Demokracie je skrytou oligarchií.

Demoelitistický pohled - veřejnost rozhoduje o tom, kdo z elity vládne. Elita ale vládne bez vlivu veřejnosti. Demokracie může koexistovat s elitami.

Moderní demoelitistický pohled - elity jsou formálně autonomní. Veřejnost elity kontroluje, hodnotí a koriguje. Názory veřejnosti a elit jsou rovnocenné.

Participativní pohled - názory veřejnosti mohou být lepší než názory elit. Neziskové organizace zastupují zájmy občanů vůči elitám. Veřejnost je díky prvkům přímé demokracie brána jako spoluvládce, konečné rozhodování však závisí na elitách.

Populistický pohled - politici by měli plně záviset na přání veřejnosti, která je obvykle reprezentována vůdčím jedincem.

Konspirativní pohled - demokracie je pouhou maskou vlády oligarchie. Elity předstírají konkurenci, ve skutečnosti jsou spojené a konspirují proti v nevědomosti žijící veřejnosti. Alternativní verze spočívá v zákulisním intrikánství, lidé v oficiálních funkcích jsou pouhé loutky.

Klientelistický pohled - prosazuje se tam, kde formální instituce nefungují správně. Neformální autorita má pak větší význam než formální instituce. Mocná elita, patroni, má chránit slabé jedince, klienty. Ti jako protislužbu poskytují loajalitu.

Technokratický pohled - politici mají naslouchat expertům a odborníkům na konkrétní problémy. Jedná se o profesní elity. Názor veřejnosti je laický a nebezpečný.

Marketingový pohled - politici mají prostřednictvím medií nabízet lidem to, co chtějí slyšet (i podprahově). Obal převažuje nad kvalitou obsahu.

(Frič, Nekola, Prudký, 2005)

2.2.3 Participace

Samotní občané se mohou angažovat ve společnosti několika způsoby. Participaci lze rozdělit na dva druhy: explicitní, která je charakterizována přímou účastí občanů na vládnutí a širší občanskou participaci, kdy se občané účastní veřejného života různými aktivitami, které nemusí přímo souviset s vládnutím. Středobodem občanské participace je volební účast (Nejdl, Čermák, 2007). Lux a Senega chápou participaci ve vztahu k rozhodování správních orgánů a politickému dění. Participaci poté dělí na několik úrovní. Výchozím bodem je informování občanů, následuje první stupeň v podobě občanské opozice, dále zodpovídání se občanům, konzultace, spolupráce mezi občany a samosprávou až po vrchol, kdy občané sami rozhodují o svých záležitostech (Lux, Senega, 2002).

2.2.4 Mobilizace veřejnosti, politický aktivismus

Jak uvádí Císař (2008), političtí aktivisté již překročili rámeček, kdy byli považováni pouze za mobilizující činitele. Stali se také sociálními činiteli, kteří ovlivňují program své obce (Flam, 2001 in Císař 2008). Císař rozlišuje pět typů politického aktivismu a rozděluje je do tabulky podle toho, jak často mobilizují a kolik stoupenců jsou schopni mobilizovat:

Tabulka 1: Politický aktivismus

		mobilizační kapacita	
		vysoká	nízká
transakční kapacita	vysoká	starý participační aktivismus	nový transakční aktivismus
	nízká	epizodická masová mobilizace	nový radikální aktivismus; občanská sebeorganizace

Zdroj: Císař, 2008

Starý participační aktivismus - jedná se o členské organizace. Tyto organizace jsou ochotny spolupracovat s jinými aktéry. Nemobilizují často, ale v případě, že se k mobilizaci uchýlí, jsou schopny na svou podporu sehnat velký počet stoupenců.

Nový transakční aktivismus - sem patří malé advokační organizace. Jejich spolupráce s ostatními aktéry závisí na okolnostech. Mobilizují často, nemají však podporu mnoha stoupenců.

Nový radikální aktivismus - převážně se jedná o volné organizační platformy a jednotlivé aktivisty. Frekvence mobilizace je na pomezí mezi starými aktivisty a novými transakčními, jejich schopnost mobilizace je však omezená. Častěji se o nich vyskytují radikální a násilné strategie

Občanská sebeorganizace - individuální úsilí, které není podpořeno formální organizací ani neformální skupinou. Jejich schopnost spolupracovat s ostatními se liší podle situace. Mobilizují často s malým počtem účastníků.

Epizodická masová mobilizace - krátkodobé události s velkým počtem účastníků. Formální organizace nehrají roli. Jejich aktivita rychle utichá, demobilizace nastává stejně rychle jako mobilizace.

(Císař, 2008)

2.2.5 Problém korupce

Korupce je důležitým činitelem ve vývoji České republiky a významně zasahuje do všech oblastí veřejné politiky (Frič, 1999). Korupci lze dělit do několika stádií a lze zkoumat jak se institucionalizuje.

Institucionalizace korupce

Institucionalizace korupce, jejíž nejběžnější formou je klientelismus, má ochránit korupční činitele před hrozbami jako jsou anti-korupční aktivity státu, ataky policie a soudů, korupční vzdor obětí. Významnou roli v boji proti korupci hrají také média (Frič, 1999). Frič rozděluje institucionalizaci korupce do čtyř stádií. 1. stádiem je náhodná korupce. V tomto stádiu neexistuje soubor ustálených korupčních norem. Korupce je ve společnosti stigma. 2. stádiem je spontánně regulovaná korupce. V důsledku selhání kontrolních mechanismů se korupce šíří a může nabrat masových rozměrů. Vznikají korupční normy. 3. stádium - organizovaná korupce. Korupce se mění v organizovaný zločin. Začíná se prosazovat vydírání. Korupce

dostává formu soutěže, je tu snaha vyřazovat konkurenci, zvýšit své korupční zisky. Posledním stádiem je systémová korupce. V tomto stádiu je státní správa a politika natolik provázána s korupcí, že bez ní nemůže existovat. Vytvářejí se nové, maskované orgány zřízené k vybírání úplatků. Politici a státní úředníci organizují korupci. Prodávají se místa úředníků a kupují hlasy voličů. Výsledkem je korupční stát (Frič, 1999).

2.2.6 Komunální politika

Radniční koalice

Situace, kdy má po volbách jeden politický subjekt nadpoloviční většinu hlasů v zastupitelstvu, tedy počet, který je potřeba k vládnutí, není příliš obvyklá. Proto je obvykle zapotřebí uzavřít spojení dvou a více stran, neboli koalici (Balík, 2009).

Balík (2009) dělí koalice formované na lokální úrovni na několik typů:

Minimální vítězná ideově propojená koalice

Tento typ koalice má právě tolik členů, kolik je potřeba k většině. Její členové k sobě mají ideově blízko. Příkladem může být koalice ODS s KDU-ČSL s opozicí ČSSD a KSČM.

Minimální vítězná ideově nepropojená koalice

Má nejmenší možný počet členů, který je potřeba k většině. Je tvořena členy z opačných částí politického spektra nebo vylučuje minimálně jeden subjekt, který je ideově mezi dvěma členy koalice. Příkladem je koalice ODS s KSČM s opozicí ČSSD a KDU-ČSL.

Velká koalice

Jedná se o spolupráci dvou dominantních, ideově protikladných subjektů. V opozici musí být dva subjekty, které nejsou ideově příbuzní. Příklad by byl v koalici ODS s ČSSD s velkým počtem mandátů, v opozici KSČM a KDU-ČSL.

Nadměrná ideově propojená koalice

Viz Minimální vítězná ideově propojená koalice, má však minimálně jednoho nadbytečného člena, bez kterého by koalice stále měla potřebný počet hlasů k většině a v opozici je více než jeden subjekt.

Nadměrná ideově nepropojená koalice

Viz Minimální vítězná ideově nepropojená koalice, má však minimálně jednoho nadbytečného člena, bez kterého by koalice stále měla potřebný počet hlasů k většině a v opozici je více než jeden subjekt.

Široká koalice

V koalici jsou obsaženy téměř všechny politické síly. V opozici zůstává jeden subjekt. Příkladem může být koalice ODS, ČSSD a KDU-ČSL, v opozici KSČM.

Všestrannická koalice

Na formování exekutivy se podílejí všechny zvolené subjekty.
(Balík, 2009)

Regionální identita

Ondřej Roubal ukazuje, jak velký vliv má lokální území v životě člověka. Autor se zabývá identitou (totožností). Zmiňuje se o "postmoderních" pohledech, které varují, že v souvislosti s přemírou možností existuje hrozba rozkladu a fragmentace osobnosti (Bauman in Roubal, 2003) a vyvazování se ze sociálních vazeb. Může tak nastat zpochybnění integrity osobnosti. Do protikladu k těmto názorům staví regionální identitu, která je jedním z definujících faktorů jedincovo osobnosti. Člověk se často vztahuje k místu narození, ke kterému se vážou vzpomínky a zážitky. Nechápeme toto místo pouze jako geografickou lokaci, ale jako místo, kam chodíme do práce, do školy, jako místo, kde bydlíme. Prostředí k němuž nás vztahuje regionální identita je chápáno jako sociální prostor plný mezilidských vtaů a vzpomínek. Takovéto prostředí do jisté míry ovlivňuje způsob života a kulturu obecně, slouží k sebeidentifikaci člověka. Člověk tento prostor nazývá domovem, má k němu převážně kladný vztah a není mu lhostejný. Autor zmiňuje Baumanův názor, který územní identifikaci nepřikládá velký význam, domov je v důsledku neustálé mobility nahrazen dočasnými azyly, prostředí degradováno na prostředek konzumu a běžné spotřeby. Roubal proti tomu argumentuje příkladem, kdy se lidé studující nebo pracující v Praze stále označují za Liberečáky, Jihočechy, Plzeňáky apod. Dále se zmiňuje o několika úrovních regionální identity. Jedná se o vztah k lidem a místu, kde žijeme, tedy o lokální identitu. Ta je podmíněna jak postoji, tak kulturou a mezilidskými vztahy. Je vnímána intimně a prožívána

ve své každodennosti. Druhou úrovní regionální identity je větší územní celek, podle něhož se člověk označuje (Pražák, Moravák, Koliňák) a s nímž se identifikuje. Autor též, jako důraz na vliv historie, vyjadřuje pochybnost nad možným vznikem identifikace k novějším, abstraktním správním celkům jako jsou kraje nebo euroregiony. Třetí úrovní regionální identity je vazba ke státu, popřípadě nadnárodním celkům, např. evropanství (Roubal, 2003).

2.2.7 Souhrn teoretické diskuze k sociálním problémům tvorby elit

V druhé části teorie jsem se pokusil přiblížit formy demokracie a jejich uplatnění, nastínit vztah mezi veřejností a elitami, poukázat na formy participace ze strany veřejnosti a druhy občanské mobilizace. Krátce jsem se zabýval problémem institucionalizace korupce, se kterou bojuje také česká společnost. Nařčení z korupce je častým tématem právě v situaci města Chomutova. Dále jsem představil různé možnosti formování koalice na komunální úrovni. Právě formování koalice v Chomutově je jedním z problémů, na který se blíže zaměří empirická část práce. Poukázal jsem také na význam regionu v životě člověka.

3 Empirická část

3.1 Metodologie

3.1.1 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Česká republika si ve své historii několikrát prošla obdobím, kdy docházelo k úbytku a decimování elit ve společnosti. Proto lze chápat současný demokratický vývoj v Česku jako celoplošnou obnovu společenských elit, který bude zřejmě probíhat po dobu několika generací. Jejich význam pro společnost je možné sledovat na národní úrovni, kde jsou elity pod drobnohledem médií či předmětem zkoumání badatelů - za zmínku stojí především kolektiv kolem Pavola Friče (2008) - nebo na lokální úrovni. Demokracie na lokální úrovni je důležitou součástí rozvinutých západních demokracií a je zajisté přínosné sledovat, jakým

vývojem prochází v České republice a jakou roli v ní hrají společenské elity. V České republice s jedná o situaci, kdy se zastupitelská forma demokracie s poměrným volebním systémem (strany získávají počet mandátů v poměru k počtu získaných hlasů) střetává s vlivem korupčního klimatu, jehož kořeny sahají hluboko do minulosti (Frič, 1999). Političtí představitelé ztrácejí důvěru veřejnosti (Frič, 2008), neboť rozhodují spíše ve prospěch dílčích zájmů bez ohledu na veřejný prospěch. Demokratické vládnutí pomocí reprezentací (politických elit) je tak ztíženo. V rovině lokální je však jsou tyto praktiky omezeny, především díky větším možnostem kontroly ze strany veřejnosti, která může snadněji poskytovat zpětnou vazbu politickým činitelům a většímu prostoru pro uplatnění prvků přímé demokracie. Volby v roce 2010, ve kterých slavily úspěch i lokální politické strany a sdružení, naznačily, že je možné mobilizovat občanskou veřejnost ve prospěch důvěryhodných politických aktérů a odmítnutí korupčních politických praktik. S přihlédnutím ke skutečnosti, že představitelé územní samosprávy se již tak těší největší důvěryhodnosti z řad politických činitelů (Frič, 2008) se lze domnívat, že obnova společenských elit a liberálně demokratického stylu vládnutí v České republice má ohnisko na lokální úrovni.

Tato práce sleduje proces proměny politické reprezentace v Chomutově a její vztah s občanskou veřejností, v podmínkách stále se rozvíjející demokracie s poměrně krátkou demokratickou tradicí. Ve volbách v roce 2010 ztratily obě velké politické strany, ODS a ČSSD a do zastupitelstva se dostaly strany nové. V případě Severočechů se jedná přímo o zastoupení ve vládnoucí koalici, občanské sdružení PRO Chomutov a hnutí Nespokojení občané! se zařadilo do opozice (Český statistický úřad, 2013).

Konkrétně se bude jednat o tyto výzkumné otázky:

1. Jaké faktory ovlivňují formování politických a občanských elit ve zkoumané lokální úrovni
2. Pomocí jakých témat dochází k mobilizaci občanské veřejnosti ve prospěch politického rozhodování a tvorby i změn politických elit na lokální úrovni?

3.1.2 Výzkumná strategie

Jako výzkumnou strategii jsem zvolil kvalitativní výzkum a to proto, že se budu zaměřovat na konkrétní situaci v lokálním prostoru. Kvalitativní výzkum umožňuje zkoumat lokální příčinné souvislosti a je vhodný pro počáteční exploraci zkoumaného fenoménu (Hendl, 2005). Všechny tyto charakteristiky jsou vhodné pro můj výzkum, vzhledem k tomu, že mým cílem je podrobněji porozumět politické situaci v Chomutově, kde zatím nebyl problém detailněji studován. Kvalitativní výzkum je pružný, umožňuje reagovat na situaci a umožňuje zkoumat problematiku více do hloubky (Hendl, 2005), což vyhovuje potřebám mé práce, jelikož jsem se snažil podrobně zanalyzovat změnu politického klimatu, vztahy mezi nově vzniklými stranami, stalými politickými činiteli a také občanskou veřejností. Jelikož se jedná o výzkum emergentní, nelze dopředu předpokládat výsledek. V kvalitativním výzkumu se data analyzují induktivně (Hendl, 2005), avšak v rámci přijatých interpretačních poznávacích schémat.

3.1.3 Techniky sběru dat

Nejprve jsem prostudoval sekundární zdroje, tedy dostupnou literaturu a studie zabývající se tématikou elit, demokracie, občanského sdružení a participace. Pro bližší porozumění chomutovské situaci jsem využil dostupné dokumenty, mezi které patří lokální tisk a internetové stránky. Konkrétně jsou to noviny *Nástup*, *Chomutovský deník*, *Chomutovské noviny*, noviny *Ústecký kraj*, internetové stránky města Chomutova a zpravodajství České televize. Z většiny se jedná o lokální zdroje informací, které posloužily pro přiblížení problematiky v Chomutově a pomohly při tvorbě otázek k rozhovorům.

Studium těchto veřejných dokumentů mi umožnilo vymezit okruh témat, která ovlivňovala předvolební veřejnou diskuzi v době před volbami 2010 a následném povolebním období a identifikovat okruh významných aktérů politické a občanské veřejnosti ve sledovaném volebním a povolebním období.

Stěžejní částí práce jsou polostrukturované rozhovory s politickými a občanskými aktéry. K nim jsem si připravil otevřené otázky, od nichž se rozhovory odvíjely. Připravené otázky posloužily i jako osnova (či podle Hendlův návod (Hendl, 2005)), jenž měly napomoci, aby se v rozhovoru neopomenulo důležité téma. Během rozhovorů vyvstaly i otázky nové. Důvod pro otevřené otázky je zřejmý, dotazovaní dostali možnost plně vyjádřit svůj názor k danému

tématu. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepsány do textové podoby. Zástupce ČSSD si vyžádal otázky před poskytnutím rozhovoru.

3.1.4 Výběr vzorku; prostředí výzkumu

Informátoři byli vybráni z představitelů politické elity na základě prostudovaných dokumentů. Vybráni byli účelově. Jde o zástupce z obou velkých stran koalice, tedy jak představitele z ČSSD, nejlépe pana primátora (a tedy nejvíce veřejně viditelné osoby), tak z ODS, 1. náměstka (který je ve funkci již třetí volební období a poskytne tak náhled na změnu ze stálé pozice). Dále se jedná o zástupce strany Severočeši.cz (pan Mārc je ředitelem Domu dětí a mládeže a mezi lidmi velmi oblíben, je to též zástupce nově vznikající politické elity), která sehrála klíčovou roli při tvorbě vládnoucí koalice. Mezi informátory jsou též zástupci opozice, tedy představitel z KSČM (která si stále drží své postavení a její vliv v kraji stoupá) a z občanského sdružení PRO Chomutov (pan Hartman byl před vstupem do politiky jedním z politicky nejaktivnějších občanů, o situaci ve městě vede kriticky zaměřený blog harrypc.blog.cz). Informátoři byli takto vybráni z důvodu, že práce se bude zaměřovat především na politickou elitu. Tato selekce by měla poskytnout co nejvíce úhlů pohledu na danou situaci, jelikož bude obsahovat tři rozdílné pohledy ze strany vládnoucí koalice a dvě různá perspektiva z opozičních stran. Zástupce PRO Chomutov bude zároveň reprezentovat nově se formující politickou elitu, která má své základy v občanském sdružení. Dokumenty vhodné ke studování situace ve městě byly vybrány také účelově, jedná se o tisk, případně internetové zpravodajství, které se co nejlépe soustředí na situaci v lokalitě, tedy místní tisk, respektive regionální zpravodajství (viz Techniky sběru dat). Využití jednotlivých dokumentů se různí, například Chomutovské noviny poskytnou informace o novinkách ve městě především z perspektivy vládnoucích představitelů města, neobsahují však téměř žádné kritické či kontroverzní informace. Chomutovský deník je naopak zaměřen mainstreamověji, poskytuje ale i informace kritické vůči vedení města. Zpravodajství ČT bylo zvoleno proto, že se blíže zabývalo kauzou ohledně Kamencového jezera i osobou Alexandra Nováka.

Výzkum bude proveden ve městě Chomutov. Chomutov leží v Ústeckém kraji, v Podkrušnohoří. Je to bývalé okresní město, 1. července 2006 získalo status statutárního města. Počet obyvatel k 1.1. 2012 byl 49 540 (Český statistický úřad, 2013). Chomutov jsem zvolil proto, že tuto lokalitu dobře znám a také proto, že zde podobná studie nebyla doposud

uskutečněna. V roce 2006 zde vládla koalice složená z ODS (celkem 14 zastupitelů) a ČSSD (11 zastupitelů). Po volbách z roku 2010 se utvořila vládnoucí koalice z ČSSD (8 zastupitelů), ODS (6 zastupitelů), TOP 09 (2 zastupitelé) a Severočeši.cz (2 zastupitelé), obě velké strany však ztratily, především tedy ODS, která přišla o 8 zastupitelů a primátorský post a ztratila tak vedoucí postavení ve městě. Primátorský post získala ČSSD. Ve volbách získalo své zástupce také občanské sdružení PRO Chomutov (8 zastupitelů), které spolupracuje se Stranou Zelených a hnutí Nespokojení občané! (3 zastupitele) a staly se tak s KSČM (která obhájila 6 zastupitelů) součástí opozice (Český statistický úřad, 2013). Výzkum pokrývá období předcházející volbám z roku 2010 a následné povolební období, konkrétně tedy období od března 2008 do současnosti.

K společensky nejdiskutovanějším problémům zkoumaného období bych zařadil odsouzení bývalého starosty Alexandra Nováka za korupci, boj bývalé primátorky Ivany Řápkové proti neplatičům, kauzu ohledně pronájmu Kamencového jezera, následné odvolání ředitele zooparku Přemysla Rabase a aktuálně zvýšení daně z nemovitosti.

Míra nezaměstnanosti činila k 30.4. 2011 12,8% (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013), volební účast v roce 2006 byla 29,55%, v roce 2010 pak 32,04% (Český statistický úřad, 2013).

Výzkum se uskutečnil v květnu a červnu 2013.

3.1.5 Analytické postupy

Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepsány do textové podoby. Přepsány byly přesně, včetně hovorových, případně nespisovných tvarů, vynechány byly pouze řečníkem opravené přeřky související s návazností vět a přitakání tazatele. K přepisu jsem použil software InqScribe. Jedná se o analýzu orientovanou na případ, na proces (Hendl, 2005), protože jsem se snažil porozumět konkrétní situaci. Text byl prostředkem analýzy (Ryan, Bernard, 2001). Nejdříve proběhla segmentace dat. Výpovědi informátorů jsem rozdělil na tematické jednotky. Kódy jsem označil jednotlivé úseky dat (Heřmanský 2009/2010). Symbolem jsem označil relevantní informace pro osvětlení situace v Chomutově. Dále jsem využil kódy k označení příbuzných odpovědí, které byly vhodné pro porovnání s odpověďmi ostatních informátorů (například které odpovědi se vztahují k hodnocení vztahu mezi jednotlivými politickými aktéry, které se vztahují k důvodům změny situace ve městě, které diskutovaným problémům). Využil jsem převážně otevřené kódování, kódy jsem

vytvářel během analýzy dat. Kódy jsem tvořil konkretizováním, na začátku stála připravená témata, poté jsem se dobral k podkategoriím, které vyplynuly ze samotných rozhovorů. K datům jsem si zároveň s přepisováním a zpracováním textů psal poznámky, které mimo jiné obsahují vztahy mezi kódy (Bryman 2004, Hendl, 2005, Heřmanský 2009/2010). Text jsem analyzoval v průběhu výzkumu, abych mohl následující rozhovory upravovat podle předchozích zkušeností a získat informace k porovnání (Hendl, 2005).

Dokumenty byly analyzovány velmi obdobným způsobem, za využití již zmíněných metod. Výjimka byla v případě tvorby kódů, kde jsem využil i zobecnování (Heřmanský, 2009/2010) a z jednotlivých případů uvedených v tiskovém/internetovém zpravodajství udělal obecnější kategorie, které jsem pak využil pro rozhovory. Informace plynoucí z dokumentů jsem zanalyzoval také systémem segmentace, kódování a poznámkování (Hendl, 2005, Heřmanský, 2009/2010).

3.1.6 Hodnocení kvality výzkumu

Kvalitativní výzkum nelze hodnotit mechanicky, hodnocení je ovlivněno kontextem a cíli (Hendl, 2005). Pro zaručení důvěryhodnosti jsem využil konzultace s osobami, které se výzkumu neúčastní, například s vedoucím mé bakalářské práce. Snažil jsem se výzkum neuspěchat. Přenositelnosti se v kvalitativním výzkumu dosahuje stěží, pokusil jsem se však poskytnout i data, která budou využitelná v jiných studiích. Určité poznatky mohou posloužit pro porovnání se situacemi v jiných lokalitách, případně může místní spolupráce ODS s ČSSD a jejich programová podobnost posloužit jako kontrast k nevrzivosti, která panuje mezi těmito stranami v celostátní politice. Dostatečnou hodnověrnost by mělo zaručit využití vícero zdrojů informací. Jedná se o sekundární zdroje (tedy již existující studie, viz Téma výzkumného projektu), veřejně dostupné prameny a vlastní rozhovory. V rámci potvrditelnosti se jsem se snažil o to, aby výzkum obsahoval dostatek informací. Práce obsahuje rozhovory jak s představiteli vládnoucí koalice, tak se zástupci opozice, tak, aby bylo zachyceno co nejvíce perspektiv a práce si zachovala objektivitu. Informátory jsou zástupci stran ODS a ČSSD z vládnoucí koalice a KSČM a PRO Chomutov z opozice. PRO Chomutov jako občanské sdružení založené v roce 2008 poslouží také k objasnění pohledu občanské veřejnosti. K práci jsou přiloženy též nahrávky rozhovorů, tedy hrubá data. Tím by měla být splněna kritéria validity podle Lincolna a Guby (Lincoln a Guby, 1985 in Hendl, 1995, s. 338-340) a práce by si tak měla zachovat vysokou validitu. K tomu poslouží i fakt, že

data byla získávána z přímých odpovědí informátorů a dostupných dokumentů. Naopak reliabilita je nižší, tak jak je to v kvalitativních výzkumech obvyklé. Rozhovory však byly nahrány na diktafon a mohou sloužit k následnému přezkoumání.

3.1.7 Etické otázky výzkumu

Snažil jsem se dodržovat etická pravidla výzkumu. Před každým rozhovorem jsem informátorovi objasnil okolnosti výzkumu, jeho úlohu (tedy že data z rozhovoru poslouží jako primární zdroj pro analyzování situace v Chomutově) a předal mu k podpisu informovaný souhlas. Ten obsahuje stručnou charakteristiku práce, způsob zaznamenání (nahrávání na diktafon a přepis do textové podoby) a informace o zveřejnění, tedy, že data z výzkumu budou veřejně dostupná pouze v rámci mé bakalářské práce. Dále jsem mu oznámil, že budu respektovat jeho volbu v případě, že se rozhodne od výzkumu odstoupit a v případě zájmu mu po dokončení zašlu kopii bakalářské práce. Informátoři jsou veřejně známí lidé a proto bylo nemožné zaručit jim plnou anonymitu. Samotní informátoři proti zveřejňování svých jmen nic nenamítali. Mezi další problémy může patřit hrozba toho, že informátoři z řad politické elity mohou vědomě či nevědomě poskytovat pouze informace, které chtějí, aby byly veřejně dostupné a odpovědi uzpůsobit podle toho.

3.2 Sekundární prameny

Sekundárními prameny jsou myšleny již existující výzkumy, zabývající se elitami v České republice. Vzhledem k množství studií, které souvisejí s tímto tématem není možné prezentovat všechny. Z tohoto důvodu se věnuji výzkumům Friče, Nekoly a Prudkého, které, ač zaměřeny celonárodně, blíže souvisí s tématem této práce a doplňují ji tak o kvantitativní data a přibližují pohled veřejnosti na vztah k elitám. Tento výzkum mě také ovlivnil při sestavování témat a konkrétních otázek k rozhovorům. V následující části jsem se pokusil o vlastní interpretaci zmíněných dat doplněnou názory autorů.

3.2.1 Moc

Z následující tabulky vyplývá, že veřejnost nepřikládá politické elitě na lokální úrovni příliš velkou moc. Ačkoliv je nutné zohlednit, že se jedná o celorepublikovou souvislost a tato skutečnost mohla mít vliv na přiřazení moci regionálním politikům, je stejně alarmující, že lidé hodnotí moc organizovaného zločinu podstatně výše. Podle Nekolova (Frič, Nekola, Prudký, 2005) rozdělení na tři mocenská patra (odlišena odstínem šedé) spadá lokální politická elita až do patra spodního.

Tabulka 3: Moc rozhodovat o směřování dalšího vývoje země v současnosti

skupiny elit	průměr*
Vláda ČR (premiér a ministři)	1,58
Vysocí představitelé Evropské unie	1,70
Bankéři a finančníci	1,72
Představitelé velkých nadnárodních firem	1,73
Poslanci	1,77
Šéfové organizovaného zločinu	1,94
Vysoce postavení státní úředníci	1,95
Představitelé masových médií a reklamy	2,10
Domácí podnikatelé a manažeři velkých firem	2,10
Politici na místní a regionální úrovni	2,53
Vzdělanci, vědci a představitelé kulturní sféry	2,55
Představitelé odborových svazů	2,74
Představitelé dobrovolných, neziskových organizací	3,09

*škála 1 (velmi velkou) až 4 (velmi malou)

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

3.2.2 Důvěra

Co se týče důvěry k různým skupinám elit, představitelé samosprávy jsou na třetím místě, k nejdůvěryhodnějším (vědci) mají však téměř stejně daleko jako k nejméně důvěryhodným (poslancům). Představitelé samosprávy jsou vnímáni jako příslušníci politicko-správních elit (Frič, Nekola, Prudký, 2005).

Tabulka 4: Míra důvěry k různým skupinám elit

Máte důvěru k následujícím skupinám lidí?	průměr*
Vědci	1,78
Představitelé dobrovolných neziskových organizací	2,20
Úředníci samosprávy (obce, kraje)	2,36
Představitelé médií (TV, rozhlasu...)	2,46
Církevní hodnostáři	2,66
Úředníci státní správy	2,68
Bankéři a podnikatelé	2,72
Ministři	2,91
Poslanci	3,06

*škála 1 (rozhodně ano) až 4 (rozhodně ne)

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

3.2.3 Morální vlastnosti elit

S důvěrou souvisí i morální integrita. Je logické, že lidé budou více věřit elitám, které považují za morálně čisté. Jak již napověděla předchozí tabulka, veřejnost hodnotí morální vlastnosti elit velmi nízko. Jak je vidno z tabulky č. 5, elity jsou považovány za sobecké, zkorumpované a zapojené do klientelismu (Frič, Nekola, Prudký, 2005).

Tabulka 5:

Hodnocení morálních vlastností elit			
	N=2300/826, údaje v %	rozhodně/spíše souhlasí	
		Veřejnost	Elity
1.	Elity jsou příliš svázány sítí známostí a protislužeb	80	64
2.	Elity se soustřeďují jen na obranu svých privilegovaných pozic	77	36
3.	Elity vděčí za své postavení spíše známostem a korupci	75	30

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

Takovéto portfolio morálních vlastností elit zajisté neprospívá demokratickému vládnutí. Následující tabulka nabízí pohled elit na sebe samé, podle typů elit. Z porovnání vycházejí lokální elity relativně dobře v hodnocení morálních vlastností, hůře je hodnocena jejich schopnost vést.

Tabulka 6:

Hodnocení vůdcovských a morálních vlastností elit podle typu elit					
Názory elit N=826, údaje v %	Politické	Ekonomické	Mediální	Správně samosprávní	Věda, kultura, církvev
Elity mají schopnost vést veřejnost	61	63	53	57	65
Elity jsou zkorumpované	28	38	27	21	16

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

Obecně jsou však elity veřejností považovány za zkorumpované, sami elity se za zkorumpované nepovažují. Zda-li se jedná o nedostatek upřímnosti na straně jedné, nepřesný odhad na straně druhé nebo kombinace obojího zůstává otázkou, jistý je fakt, že image elit zůstává poskrvněna, čímž trpí jejich schopnost mobilizovat veřejnost.

Tabulka 7:

Kladné hodnocení schopnosti vést a zkorumpovanosti elit		
N=2300/826, údaje v %	Veřejnost	Elity
Elity mají schopnost vést veřejnost	36	60
Elity jsou zkorumpované	75	25

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

3.2.4 Vztah elit a veřejnosti

Výše zmíněné skutečnosti se odrážejí na vztahu elit a veřejnosti. Veřejnost v České republice je názoru, že elity občany manipulují, chovají se jako uzavřená společnost a vzájemný vztah má blíže ke konfliktu než-li spolupráci.

Tabulka 8: Mocenský vztah mezi veřejností a elitami

1	jednání elit je významně ovlivněno tím co si přeje veřejnost	11%	83%	elity spíše manipulují veřejností podle svých potřeb
2	mezi současné elity se může dostat každý, pokud má na to schopnosti	25%	67%	současné elity mezi sebe už nikoho dalšího nepustí, i když schopnosti má
3	veřejnost a elity spíše spolupracují	15%	76%	elity a veřejnost jsou spíše v konfliktu

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

Z toho pravděpodobně pramení i zvyšování napětí mezi elitami a veřejností, jak ukazuje následující tabulka:

Tabulka 9:

Dochází ke zvyšování napětí mezi elitami a veřejností?	%	
určitě ano	34	77
spíše ano	43	
spíše ne	12	15
určitě ne	3	
napětí necítím	8	

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

Negativně hodnocené vlastnosti elit a vztah mezi nimi a veřejností se zajisté odráží i na srovnání situace v době průzkumu (2005) a před listopadem 1989.

Tabulka 10: Srovnání současných poměrů a poměrů před listopadem 1989

Byly poměry v České republice před listopadem 1989 ...	%
lepší	20
jsou lepší dnes	32
je to tak napůl	38
nevím	10

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

3.2.5 Aktivita občanů, participace

Prudký zmiňuje, že:

"1. Oba výzkumy modernizace ukázaly, že populace ČR stojí o posílení veřejných institucí na rozhodování o důležitých otázkách rozvoje české společnosti (tedy: posílení participace na veřejných otázkách institucemi), ale především těch, které

a. jsou jí blízké (nad nimiž může mít kontrolu, což vyžaduje participaci). To jsou především místní samosprávy a také dosažitelná státní správa, odbory a dobrovolné organizace a také podniky;

b. chápe jako ochránce řádu a spravedlnosti, čili především k soudům. Příznačné pro ČR je, že se s tímto pojetím nespojují církve a už vůbec ne politické strany.

2. Pokud jde o požadavky participací populace na rozhodování o politických problémech,

vycházeli jsme z výzkumu Modernizace II z roku 2005.

Výroky podporující politickou participaci populace na rozhodování a řízení veřejných otázek jasně převážily:

- 80 % populace konstatuje, že by se měli lidé snažit průběžně ovlivňovat rozhodování zvolených politiků;
- 75 % prohlašuje, že by se lidé pro prosazování svých zájmů měli sdružovat i mimo politické strany;
- 80 % dotazovaných zároveň požaduje, aby se lidé, kterých se rozhodování zvolenými zástupci dotýkají, na těchto rozhodováních aktivně spolupodíleli." (Frič, Nekola,

Prudký, 2005)

Dále uvádí tabulky, soustředící se na vývoj participace od roku 2002 do roku 2005.

Tabulka 11: Vývoj politických participačních aktivit české populace mezi roky 2002 až 2005

- % populace

Aktivita	2002		2005	
	ano	nikdy	ano	ne
a. účast ve volbách	66	23	71	13
b. práce v polit. straně	3	88	5	92
c. ovlivňování poslance	5	84		
d. neplacená práce v dobrovol. org.	17	66	16	82
e. kontaktování čelných představitelů volené strany	3	88		
f. návštěva a přesvědčování úřadů o nutnosti změn	6	80		
g. organizování či účast na povolené demonstraci	5	84	6	92
h. organizace či podpis petice	9	66	15	83
i. podpora dobročinné akce	33	43		
j. účast na zasedání zastupitelstva	11	74	17	81

Poznámka: Údaje za indikátory ad c, e, f, i za rok 2005 nejsou k dispozici.

(Prameny: Modernizace I z roku 2002, otázka č. 29: činnosti obecně; Modernizace II z roku 2005, kombinace z otázek č. 31, 33, 35, 36: činnosti v posledních 12 měsících)

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

U většiny aktivit jde vidět pokles účasti, případně stagnace, účast ve volbách však zaznamenala zvýšení. Vzniká tedy nesoulad mezi přáním veřejnosti po zvýšení participace a skutečným poklesem aktivity (Frič, Nekola, Prudký, 2005).

Účast ve volbách do poslanecké sněmovny skutečně mezi roky 2002 a 2006 stoupla, z 58% na 64,5%, pro srovnání v roce 2010 však opět mírně klesla na 62,6%. U voleb do zastupitelstev obcí je však rozdíl nepatrný, 45,5% účast v roce 2002, 46,4% v roce 2006, pro srovnání 48,5% v roce 2010 (Český statistický úřad, 2013).

Podle názoru většiny však účast ve volbách nestačí, viz následující tabulka

Tabulka 12: Způsoby prosazování zájmů a rozhodování ve společnosti

1	stačí, když se lidé účastní pravidelných voleb a zvolí své zástupce	14%	81%	pouhá účast ve volbách nestačí, lidé by měli průběžně ovlivňovat rozhodování zvolených politiků
2	zájmy lidí by měly prosazovat pouze politické strany	15%	76%	aby prosadili své zájmy, lidé by se měli sdružovat i mimo politické strany
3	zvolení zástupci mají rozhodovat sami a neobtěžovat veřejnost svými problémy	16%	80%	lidé, kterých se rozhodnutí týkají, by se měli aktivně účastnit rozhodování

Pozn.: Zbytek tvoří odpovědi "nevím".

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

Z tabulky jde opět vypozařovat touha po větší participaci. Na to, že je participace ve skutečnosti nízká může mít vliv poměrně vysoký strach lidí z veřejného vystupování, který je patrný v tabulce č. 13.

Tabulka 13: Hodnocení veřejnosti jako politického aktéra

1	jsou spíše ustrašení a bojí se veřejně vystupovat	54%	39%	jsou spíše sebevědomí a nebojí se veřejně vystupovat
2	když jde o veřejné záležitosti, obvykle se hádají	66%	28%	obvykle táhnou za jeden provaz
3	sice občas reptají, ale vždy udělají to, co po nich elity chtějí	67%	25%	nakonec si udělají co chtějí, bez ohledu na elity

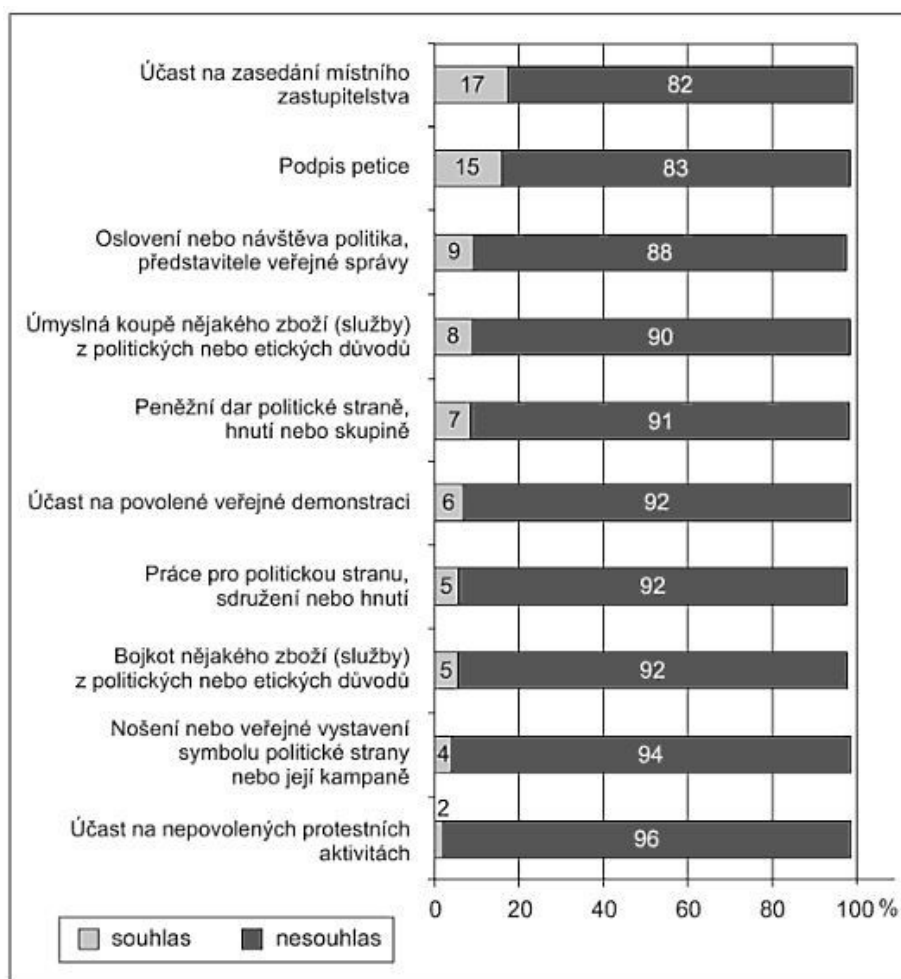
Pozn.: Zbytek do sta procent tvoří odpověď „nevím“.

Zdroj: CESES in Frič, Nekola, Prudký, 2005

Podle autorů se v důsledku toho, že česká veřejnost vnímá sama sebe jako rozhádanou a ustrašenou, více spoléhá na elity a přeje si, aby současnou situaci změnila (Frič, Nekola, Prudký, 2005).

Nízká aktivita občanů je též vidět v tabulce 14, která se zabývá nevolební participací za rok 2005. Z tabulky však také vyplývá, že občané nejvíce participují právě na lokální úrovni, účastí na zasedání zastupitelstva (Frič, 2009).

Tabulka 14: Politická (nevolební) participace české veřejnosti za poslední rok (2005)

Pozn.: N = 2300; údaje v %. Zbytek do 100% tvoří odpovědi nevím/neodpověděl.

Zdroj: CESES in Frič, 2008

3.2.6 Shrnutí poznatků ze sekundárních zdrojů

Z výzkumů vyplývá, že vztah mezi elitami a veřejností rozhodně není na dobré úrovni. Veřejnost má pocit, že je elitami manipulována, elity vnímá jako uzavřenou skupinu, hledící na vlastní zájmy. Elity jsou dále hodnoceny jako zkorumpované a provázané sítěmi klientelismu. Největší důvěru mají vědci, následují je představitelé neziskových organizací. Lokální politické elity si v otázce důvěry vedly lépe než ty na úrovni celostátní. Těší se největší důvěře mezi politickými představiteli. Na druhou stranu jim je přikládána malá faktická moc co se týče rozhodování o směřování státu. Politika na lokální úrovni se také těší největší občanské participaci. Ta je však celkově, nepočítaje volební účast, velmi nízká.

Nachází se zde rozpor mezi vysokou podporou participace a skutečným jednáním veřejnosti (Frič, Nekola, Prudký, 2005, Frič, 2008).

3.3 Analýza dokumentů zabývajících se situací ve městě

K získání přehledu o dění ve městě jsem využil tisk a internetové stránky. V analýze těchto dokumentů jsem se soustředil na problémy, které řadím k nejdiskutovanějším tématům a jenž měly zásadní vliv na dění ve městě. Mezi tyto problémy řadím pronájem Kamencového jezera, odvolání ředitele Podkrušnohorského zooparku Přemysla Rabase, osobu Alexandra Nováka a formování koalice po volbách v roce 2010. První dvě témata, tedy pronájem Kamencového jezera a odvolání Přemysla Rabase podnítily veřejnou aktivitu ve městě v podobě demonstrací a sepisování petic. Odsouzení a zatčení Alexandra Nováka vyvolalo celorepublikovou diskuzi a formování koalice ovlivnilo vývoj města v následujících čtyřech letech. Dokumenty a jejich analýza posloužily k přiblížení situace v Chomutově, informace z nich jsem se snažil ověřit v rozhovorech. Názory informátorů jsem poté zpětně doplnil u části zabývajících se Alexandrem Novákem a formováním vládnoucí koalice. Hodnocení situace týkající se pronájmu Kamencového jezera a Přemysla Rabase je pak z pohledu informátorů podrobně popsána v rámci analýzy rozhovorů. Mezi zdroje patří již zmíněný regionální tisk, tedy Chomutovský deník a Chomutovské noviny, zpravodajství ČT, dále také iDNES.cz, Lidové noviny, Harryho chomutovské postřehy, Policie ČR a Deník referendum.

3.3.1 Pronájem Kamencového jezera a odvolání Přemysla Rabase

Kamencové jezero bylo v březnu roku 2008 pronajato firmě CV Relax, kterou zastupuje chomutovský zastupitel Zdeněk Fojtík. Délka pronájmu a výše roční platby za pronájem, tedy 50 let, respektive 250 tisíc korun, se staly terčem kritiky a podnětem k nařčení z korupce ze strany veřejnosti. Po odvysílání reportáže ČT se situací začala zabývat policie, žádný trestný čin se však neprokázal. Měsíc na to byl z pozice ředitele zooparku odvolán člen chomutovské vládnoucí koalice ze Strany zelených Přemysl Rabas, z důvodu špatné komunikace a

závažných chyb v hospodaření. Tento krok chomutovského vedení byl veřejností vnímán velmi negativně. Ohledně důvodů odvolání panují spory, sám Rabas jejich pravdivost popírá, chomutovské vedení je obhajuje výsledky interního auditu. Následky odvolání lze vidět ve dvou rovinách:

1. Strana zelených odstupuje z vládnoucí koalice města.
2. Na podporu Rabase vznikají demonstrace a sepisuje se petice. Tu podepsalo přes 3 tisíce lidí.

Demonstrace organizovali hnutí Nespokojení občané! a občanské sdružení PRO Chomutov. Obě tato hnutí se v následných volbách dostaly do zastupitelstva. 1. demonstrace, organizována Nespokojenými občany následuje po pronájmu Kamencového jezera v březnu 2008, ještě před odvoláním Rabase. Demonstrace sílí právě následkem onoho odvolání, další demonstrace namířené proti radnici se konají v květnu (demonstrace 14.5.2008 se zúčastnilo kolem 200 lidí), další v červnu. O oblíbenosti Rabase svědčí i fakt, že petici na protest proti odvolání podepsalo 47 z 62 zaměstnanců zooparku a 5 zaměstnanců podalo výpověď.

3.3.2 Alexandr Novák

S Kamencovým jezerem bývá spojována i osoba Alexandra Nováka, jeho vliv je, stejně jako ve většině dalších případů nejasný a neprokazatelný. Alexandr Novák byl mezi roky 2002-2006 starostou města Chomutova, od roku 2000-2006 senátorem za Chomutov. V roce 2010 byl soudem uznán vinným z přijetí úplatku 43 milionů korun a odsouzen na dva roky vězení s pokutou 5 milionů korun. Po odvolání byl trest zpřísněn na 4 roky se stejnou pokutou. Jeho nástup do vězení se však ze zdravotních důvodů odkládal až do března 2013. Alexandr Novák je vzhledem ke svému údajnému vlivu označován za jednoho z tzv. "krajských kmotrů". Je spojován mimo jiné s již zmíněným pronájmem Kamencového jezera, výstavbou areálu Banda u Kamencového jezera, od roku 2008 nakoupil v kraji přes 2 miliony metrů čtverečních pozemků, je vlastníkem poloviny firmy Talwin, které v roce 2009 povolily dvě úřednice stavbu elektrárny v Moldavě i přes to, že neměla platný územní plán. Firma dostala pokutu 210 tisíc korun, úřednice dostaly šestiměsíční trest s podmíněným odkladem na jeden rok a dvouletý zákaz činnosti ve veřejné správě. Přestože od roku 2010 nezastával žádnou oficiální politickou funkci, spekulace o jeho vlivu nejen ve městě, ale i v kraji přetrvávají.

Na Alexandra Nováka jsem se ptal i několika informátorů v rozhovorech. Podle zástupce PRO Chomutov Novákův vliv ve městě přetrvává, což je dáno jeho velkým majetkem. Odkaz na vliv Nováka lze nalézt i v rozhovoru s informátorem z KSČM. Jak představitel PRO Chomutov, tak zástupce KSČM se v rozhovorech shodují, že lidé sice vnímají kladně skutečnost, že byl konečně zatčen, poukazují ale na to, že vzhledem k výši úplatku je délka trestu a výše pokuty velmi nízká.

3.3.3 Formování koalice po volbách 2010

První týden po volbách v roce 2010 byla odpověď na otázku, kdo bude vládnout, poněkud nejasná. Formování vládnoucí koalice ovlivnili ve velké míře Severočeši.cz a TOP 09, přestože obě uskupení získala pouhé dva zastupitele. Největší role byla médiu přikládána právě Severočešům. Jednu chvíli se rýsovala koalice PRO Chomutov, KSČM, Nespokojení občané! a Severočeši.cz. Přemysl Rabas, lídr uskupení PRO Chomutov, veřejně oznámil dohodu: *"Strana PRO Chomutov se dohodla s KSČM, Nespokojenými občany! a stranou Severočeši.cz, že mají zájem na povolební spolupráci."* (Chomutovský deník, 18.10.2010), podotkl však, že ještě není rozhodnuto. Vojtěch Čihař se však již v té době vyjadřoval zdrženlivěji, když říkal, že spolupráci nevyklučuje, ale s rozhodnutím chce počkat na druhého zástupce Severočešů Milana Märce, který byl v té době ještě na dovolené. Tato koalice vypadala o to pravděpodobněji, že všichni její zástupci patřili mezi kritiky dosavadní koalice, ve které byla zastoupena ODS a ČSSD. Několik dnů poté však Vojtěch Čihař prohlásil, že odmítá koalici s Nespokojenými občany! Severočeši se nakonec domluvili na spolupráci s ČSSD, ODS a TOP 09. Předseda Severočeši.cz František Ryba v reakci na to odsoudil oba chomutovské zastupitele ze své strany: *"Uvědomujeme si, že naše hlasy byly proti ODS a ČSSD. Neschvalujeme mafiánské postupy chomutovského vedení, které našim dvěma asi něco nabídlo. Pokud by jim totiž šlo o politické posty a prosazování programu, kývli by na post primátora, který jim nynější opozice nabízela. Zkrátka se nechali koupit"* (iDNES.cz, 22.10.2010).

Přemysl Rabas se vyjádřil, že PRO Chomutov nabídlo TOP 09 a Severočešům koalici bez Nespokojených občanů i bez KSČM, kteří by se nepodíleli na vládě přímo, ale podporovali by koalici hlasy v zastupitelstvu. Navíc nabízeli pozici primátora Milanu Märcevi. Milan Márc ale uvedl, že se necítí jako vhodný kandidát na post primátora.

Na toto téma jsem se proto zeptal v rozhovoru přímo Milana Märce. Ten říká, že hnutí Severočeši.cz pracovalo v Chomutově na bázi spolupráce několika jednotlivců, bez koordinace z vedení strany. Rozhodnutí tedy leželo pouze na něm a panu Čihařovi. Pan Márc uvádí, že chtěl, aby se respektovaly výsledky voleb a sestavila se koalice z PRO Chomutov, ČSSD, TOP 09 a Severočeši.cz. Podle jeho názoru k tomu nedošlo kvůli osobním antipatiím mezi představiteli PRO Chomutov a ČSSD a říká, že tyto subjekty spolu pravděpodobně nejednaly. Další roli hrál fakt, že TOP 09 nechtělo být v koalici s KSČM a ani on v té době nechtěl KSČM ve vedení města. Výsledkem následných jednání byla současná koalice. Pan Márc uvádí, že jednal v zájmu města, ale je si vědom, že pokračování ODS ve vedení města vnímají lidé negativně. Zmiňuje také, že zástupci Severočešů měli při vstupu do koalice podmínku, že nechtějí aby v radě města byly zastoupeny osoby, které jsou nejvíce spojovány s negativní situací ve městě před volbami, Ivana Řápková a Pavel Markvart. Podotýká, že toto je jeho osobní stanovisko k problému, nikoliv Severočešů jako strany.

Podle Jana Hartmana, informátora z PRO Chomutov, existují zásadní spory mezi některými zástupci ČSSD a PRO Chomutov, konkrétně říká, že jednání mezi paní Vaňhovou a hlavním představitelům politického uskupení PRO Chomutov, panem Rabasem, bylo vyloučeno. Po volbách však existovaly náznaky, že by se mohlo uskutečnit jednání mezi částí ČSSD a PRO Chomutov, je ale toho názoru, že vlivem tlaku zvenčí k tomu nedošlo, má podezření o vlivu právě Alexandra Nováka. Zástupci Severočešů a TOP 09 v Chomutově podle něj zradili své voliče.

3.4 Analýza výzkumných rozhovorů

Vybrané informátory jsem kontaktoval pomocí e-mailu, případně telefonu. Rozhovory se zástupci jednotlivých uskupení proběhly v kancelářích příslušných představitelů, na radnici v případě ODS a ČSSD, v budově Okresního výboru v případě KSČM, se zástupcem Severočechů se rozhovor uskutečnil v jeho kanceláři ředitele Domova dětí a mládeže.

Rozhovor s představitelem PRO Chomutov proběhl v místní restauraci.

Všechny rozhovory se uskutečnily v období mezi 20. 5. a 11.6. roku 2013.

Pro zpřehlednění orientace v textu jsem použil následující zkratky pro jednotlivé informátory. Informátor z ODS, Jan Řehák bude označován v následujícím textu jako I-ODS, primátor Jan Mareš z ČSSD jako I-ČSSD, zástupce Severočeši.cz Milan Märc I-Sever, představitel PRO Chomutov Jan Hartman I-PRO a zástupce z KSČM Jaroslav Komínek I-KSČM.

3.4.1 Nové tváře v chomutovském zastupitelstvu

Ve volbách v roce 2010 se do chomutovského zastupitelstva dostali zástupci nových politických, respektive občanských uskupení. Severočeši.cz jsou politické hnutí založené v roce 2008 Jiřím Zelenkou. Jedná se o regionální hnutí v Ústeckém kraji se sídlem v (z Chomutova) nedalekém Mostu. Hnutí se prezentuje jako ideologicky neutrální se zájmem o nápravu současného stavu (www.severočeši.cz). I-Sever se zmiňuje, že v době před volbami toto hnutí v Chomutově nebylo vnitřně příliš organizované, fungovalo spíše na bázi spolupráce mezi několika jednotlivci.

PRO Chomutov je občanské sdružení, založené v roce 2008 z iniciativy Jana Hartmana (www.harrypc.blog.cz). Z rozhovoru s I-PRO vyplývá, že ke kandidatuře ve volbách se sdružení rozhodlo z důvodu rozčarování nad situací ve městě. Právě toto je jakýmsi společným znakem obou uskupení, obě vznikla jako reakce na tehdejší situaci ve městě, respektive kraji, jak vyplývá z rozhovoru s I-PRO a profilu Severočeši.cz na tamějších internetových stránkách. Jak jeho název napovídá, ze stejného důvodu vzniklo i hnutí Nespokojení občané! (dále jen NO!), které je v rozhovorech také zmiňováno. I-PRO se zmiňuje, že všechna tři tato uskupení zastupují v podstatě stejné voličstvo, občany, kteří byli zklamáni s chováním tehdejší politické reprezentace ve městě. Ačkoliv se PRO Chomutov snaží od NO! distancovat, ve volbách došlo podle I-PRO k tomu, že si značný počet lidí obě

hnutí spletl. Mezi zmíněnými uskupeními nepanuje ideologický rozpor, čemuž nasvědčuje i fakt, že právě I-PRO v krajských volbách 2008 kandidoval za Severočechy. Jejich spolupráce však neměla dlouhého trvání. PRO Chomutov je občanské sdružení, spolupracuje však se Stranou zelených (dále jen SZ), se kterou vytvořilo volební sdružení a společně ve volbách kandidovaly právě pod hlavičkou SZ. Občanské sdružení PRO Chomutov vzniklo jako reakce na odvolání Přemysla Rabase, jednoho z předních představitelů SZ, z pozice ředitele Podkrušnohorského zooparku. Právě toto, v Chomutově velmi diskutované rozhodnutí, bylo onou iniciativou k založení občanského sdružení PRO Chomutov. V návaznosti na oslabení pozice SZ ve městě (po odvolání Rabase odešli z vládnoucí koalice) zástupci SZ oslovili sdružení PRO Chomutov s nabídkou ke spolupráci. I-PRO tuto spolupráci hodnotí velmi kladně a zmiňuje se o tom, že je pravděpodobné i její pokračování v příštích volbách.

3.4.2 Proměna politické reprezentace po volbách v roce 2010, její příčiny a důsledky

Po volbách z roku 2010 proběhla výrazná proměna ve složení zastupitelstva města. Oslabila se pozice především ODS, ČSSD nově získala post primátora, do zastupitelstva se dostaly strany nové, místní, (PRO Chomutov, NO!, Severočechi). Podrobněji viz prostředí výzkumu.

Příčiny

Příčinu úpadku ODS vidí shodně informátoři KSČM a PRO Chomutov a do jisté míry i I-Sever ve způsobu chování tehdejší reprezentace ODS. Podle I-KSČM se tehdejší politici z řad ODS chovali dominantně a nezpochybnitelně. I-Sever v tomto kontextu poukazuje odcizení se ODS od občanů a také se zmiňuje o jistém návyku představitelů ODS chovat se dominantním způsobem. I-PRO vztahuje problém více na osobu bývalé primátorky Ivany Řápkové, jejíž chování označuje za velice arogantní, což zapříčinilo ztrátu podpory občanů. Zmínku o nedostatečné komunikaci ze strany ex-primátorky Řápkové a jejího odmítání diskutovat o problémech a vyslechnout cizí argumenty lze nalézt i v rozhovoru s I-KSČM. Přes značnou kritiku osoby Ivany Řápkové nepřikládá žádný z informátorů příliš velký význam nařčení z nelegitimnosti jejího vysokoškolského titulu na veřejné mínění. K další velké výtce předchozímu vládnutí ODS patří investiční akce a určité kontroverzní rozhodnutí vedení města. O kontroverznosti investičních projektů v Chomutově se zmiňuje jak I-Sever,

podle něhož lidé spojovali ODS s korupčním jednáním, tak I-PRO, který hovoří o rozkrádání města. Z pohledu I-ČSSD řada občanů vnímala negativně způsob řešení jistých problémů ve městě, kdy jako příklad udává odvolání ředitele zooparku Rabase. To do jisté míry koresponduje s názorem I-PRO, který vidí v odvolání Přemysla Rabase vrchol tehdejšího dění v Chomutově, po kterém občané ztratili trpělivost a začali se proti vládnoucím představitelům aktivně angažovat v podobě demonstrací či petic (petice proti odvolání Přemysla Rabase měla několik tisíc podpisů). Podle I-ODS lidé sečetli straně všechny výtky nashromážděné za dlouhé období vlády ve městě. Další chybu vidí ve špatně sestavené kandidátce, která způsobila, že lidé dávali hlas pouze jednotlivcům, nikoliv celé straně.

Podle informátorů byl také velmi negativně vnímán pronájem Kamencového jezera. Pro I-PRO to byl spolu s odvoláním Rabase pomyslný zlom. I-Sever je názoru, že lidé dodnes vnímají negativně délku smlouvy a celkově její nastavení ve prospěch zastupitele Fojtíka. I-KSČM si myslí, že město mohlo i nadále samo spravovat provoz Kamencového jezera a také vidí problém ve finanční podpoře z fondu tehdejšího hejtmana Šulce. I-ODS upozorňuje na zaujatost reportáže České televize. Říká, že jeho názor nebyl dostatečně prezentován i přes skutečnost, že s ním reportéři ČT natočili více než dvacetiminutový rozhovor. Do finální podoby reportáže poté zveřejnili pouhých 17 sekund. I-ODS dále obhajuje legitimitu pronájmu, uvádí, že hospodářská komora rozesílala všem svým členům informace o vyhlášení poptávkového řízení, ale městu přišly pouze dvě nabídky. Jedna byla pro město nevýhodná, protože požadovala po městě vysoké finanční příspěvky nájemci. Druhá byla od zastupitele Fojtíka, který přislíbil finanční investice do areálu. I-ČSSD také poukazuje na legitimitu pronájmu a ani I-Sever si nemyslí, že by došlo k nekalému jednání. Zástupce ODS však přiznává, že: *"Zcela určitě bylo špatně, že se o tu zakázku přihlásil zastupitel města."*

Ve volbách ztratila, co se týká počtu zastupitelů, také ČSSD. I-ČSSD to přiřazuje širšímu spektru kandidátů, jehož následkem se počet hlasů roztránil mezi vícero stran. Zmiňuje se taktéž o negativním postoji lidí vůči "oranžovo-modré" koalici.

S kritikou vlády ODS se váže i příčina volebního úspěchu Severočechů, NO! a PRO Chomutov, jejichž volební úspěch vidí informátoři v nespokojenosti občanů se situací ve městě. I-ČSSD uvádí, že v předvolebním období zaznamenal volání po očistě radnice.

Hodnocení změny situace po volbách

Jak říká I-ODS, ODS si stále zachovala možnost prosazovat své návrhy a názory jako člen vládnoucí koalice. Mimoto ODS zůstal právě post statutárního náměstka. I-ČSSD hodnotí

ztrátu v počtu zastupitelů jako zkomplikování situace, změnu ale chápe také jako kladný prvek, protože díky většímu počtu stran je zastoupeno více názorů v diskuzi o rozhodnutích. I-KSČM hodnotí změnu velmi kladně. Dle jeho názoru je nová koalice přístupnější, otevřená komunikaci a argumentům. Dále si pochvaluje zastoupení opozice v komisích, výborech a dozorčích radách. Jako negativum vidí pokračování působení ODS ve vládnoucí koalici. Situace se ale podle něj změnila zásadně. Naproti tomu podle I-PRO se situace změnila pouze minimálně. Jeden z mála kladů vidí ve změně primátora, který se chová diplomatictěji než ex-primátorka Řápková a je otevřený diskuzi. Současná opozice je podle jeho názoru silnější než v minulém období, kdy byli schopni oponovat vládě jen dva zastupitelé, Drlý a Komínek z KSČM. Současná opozice také nutí vládnoucí koalici k lepší přípravě materiálů na jednání. Koaliční členové však nedostáli svým předvolebním slibům, především Severočeši.cz nesplnili sliby spojené s odpady a MHD, nelíbí se mu také vysoký počet radních z ODS, z jejichž šesti zastupitelů jsou čtyři v radě města. Celkově se podle jeho názoru ve vládě pouze "vyměnily figurky". I-Sever se zmiňuje o tom, že při vzniku vládnoucí koalice se Severočechům podařilo prosadit podmínku, aby v radě města nefigurovaly osoby, které byly nejvíce spjaté s negativní situací ve městě před rokem 2010 - paní Řápková a pan Markvart. Co se týče vnímání změny z pohledu občanů, I-ODS je názoru, že spokojenost občanů záleží na momentální situaci. Za příklad dává aktuální zvýšení daně z nemovitosti, které vyvolalo nevole mezi lidmi, zdůrazňuje však, že toto zvýšení bylo nutné vzhledem k rozpočtu města. Odůvodňuje to tím, že na město připadly nové výdaje, například zrušení státní dotace na provoz knihovny. Podle jeho názoru jsou však občané relativně spokojeni s nynější situací, což usuzuje ze skutečnosti, že výrazně ubylo lidí, kteří chodí na pravidelná setkání vedení města s občany. Podle I-ČSSD řada občanů změnu přivítala, je si však vědom toho, že někteří lidé jsou toho názoru, že se nic nezměnilo.

3.4.3 Vládnoucí koalice, opozice, vztah mezi nimi

Vládnoucí koalice

Všichni informátoři ze zástupců vládnoucí koalice se shodli na tom, že vztahy mezi jednotlivými stranami jsou velice korektní. Podle I-ODS koalice funguje dobře, oceňuje schopnost chomutovské vlády řešit problémy interně, diskuzí, nikoliv osočováním přes média. Dále zmiňuje, že volební programy ODS a ČSSD jsou si velmi podobné, což napomáhá

spolupráci. Respektuje také rozhodnutí představitelů Severočeši.cz zdržovat se hlasování v případech, které jsou v rozporu s jejich volebním programem. I-ČSSD říká, že koaliční členové otevřeně diskutují body, které jsou projednávány v radě, případně v zastupitelstvu. I-Sever uvádí, že vztahy v rámci koalice prošly vývojem. Ze začátku měli členové ODS tendence chovat se dominantně, postupem času se však toto chování změnilo k lepšímu a nyní respektují rozdílné názory. Zastává také názor, že v regionální politice má přednost zájem města před stranictvím. Celkově hodnotí vztahy v koalici za dobré a stejně jako informátoři z obou dalších koaličních partnerů oceňuje otevřenou diskuzi.

Co se týče volebních slibů, I-ČSSD i I-ODS jsou toho názoru, že se jim daří sliby ve většině případů plnit. Příkladem společného slibu, který se jim podařilo splnit, je projekt územního strážníka. Některé sliby však naráží na překážky v podobě technických problémů (např. šířka komunikací v případě rozšíření cyklostezek) či závislosti na státních dotacích. I-Sever přiznává, že nyní by se pod některé ze svých předvolební slibů nepodepsal, protože dané problémy vidí v novém kontextu. Jedná se o slibované MHD zdarma pro děti a seniory a odpady zdarma, které retrospektivně hodnotí jako populistický slib, který naráží na neochotu lidí třídit. U obou slibů je problém s jejich dopadem na rozpočet města. Upozorňuje však, že ostatní předvolební sliby, které jsou podle jeho osobního názoru důležitější, plní a již při vzniku koalice dali Severočeši najevo, že budou hlasovat pouze pro podporu těch záležitostí, se kterými osobně souhlasí. Jako příklad uvádí výstavbu McDonald's, kdy nesouhlasil s lokací této stavby poblíž městského divadla a jeho vybudování nepodpořil.

Opozice

Zástupce I-PRO říká, že spolupráce v rámci opozice není ideální. Opozice není organizovaná, na rozdíl od koalice se pravidelně neschází před jednáním zastupitelstva, neexistuje shoda ohledně hlasování, u PRO Chomutov je to obzvlášť citelné, protože nejsou politickou stranou a tak hlasují každý *"podle rozumu"*. Což potvrzuje I-KSČM, podle jehož názoru působí PRO Chomutov a NO! dojmem, že nejsou vnitřně jednotní. Dále říká, že vztah v opozici je na úrovni komunikace, sám však očekával větší spolupráci a komunikaci. I-PRO zastává názor, že spolupráce s KSČM je ovlivněna výsledkem krajských voleb, po kterých KSČM cítí šanci na případnou spolupráci s ČSSD ve městě. Na některých bodech se s KSČM shodují, občas se s nimi však názorově rozcházejí, kdy uvádí příklad v případě daně z nemovitosti. S tím nesouhlasí I-KSČM, který tvrdí, že KSČM také bylo proti dani z nemovitosti, ačkoliv byl

médii prezentován opak. Podle něj z důvodu, že opozice není "*stmelená*" a trpí "*nesourodostí*", nemá vládní koalice dostatečnou protiváhu v podobě současné opozice. Obě uskupení mají problémy s prosazováním volebního programu, což je důsledkem jejich pozice v opozici. I-KSČM tvrdí, že některé jejich priority jsou podobné s prioritami ČSSD a tak se jim něco daří prosazovat. PRO Chomutov je na tom s prosazováním svého programu hůře, podle I-PRO zde není vůle ze strany koalice a sami nemají možnosti, jak svůj program prosadit. Jako jediný úspěch počítá zabránění výstavby McDonald's poblíž městského divadla, což by se jim ale nepovedlo bez pomoci zástupce koalice Milana Máře.

Vztah mezi koalicí a opozicí

I-Sever vidí hlavní opozici ve sdružení PRO Chomutov. Opozici vnímá ve většině případů jako konstruktivní. Podle jeho názoru je opozice (nejen v politice) nezbytná a je dobře, že je opozice ve městě silná. Poukazuje též na význam komunikace. Ačkoliv dialog s opozicí probíhá, snažil se zasadit o to, aby v komisích, výborech a dozorčích radách bylo více zástupců opozice, než je tomu doposud. To by mělo pomoci se zlepšením komunikace, protože dle jeho názoru většina nedorozumění, případně i negativních názorů pramení z nedostatku informací. I-ČSSD hodnotí spolupráci s opozicí kladně, podle něj je významná spolupráce především v komisích a výborech. S tímto tvrzením nesouhlasí I-PRO, který říká, že spolupráce mezi koalicí a opozicí neexistuje. Vládnoucí koalice nechce spolupracovat, komunikaci ve výborech a komisích považuje spíše za součást práce než spolupráci. Vadí mu fakt, že ačkoliv z voleb vzešlo PRO Chomutov spolu s ČSSD s největším počtem zastupitelů, nejsou obsazeni v žádném rozhodujícím orgánu kromě zmíněných komisí a výborů. Někteří členové ODS navíc podle jeho názoru chodí zastupitelstvo "*jenom odsedět*" a zapojují se pouze v případě, kdy se jim problém týká osobně. Také říká, že pro zástupce koalice je prioritní vlastní ekonomický zájem a blaho města je pro ně vedlejší. Sám vidí PRO Chomutov jako konstruktivní opozici. Tomu oponuje I-ODS, který rozděluje opozici v Chomutově na dva typy. Na konstruktivní opozici, do které řadí KSČM a NO!, s nimiž si spolupráci pochvaluje. Druhým typem opozice je "*opozice de facto na oko*", která vystupuje proti všemu, chová se nepředvídatelně a do té řadí právě PRO Chomutov. S tímto typem opozice komunikace neprobíhá, protože s nimi nemá dobrou zkušenost - zmiňuje příklad, kdy se na jednání se zástupcem PRO Chomutov domluvil na úpravě předkládaného materiálu, hnutí poté ale hlasovalo proti i přesto, že proběhly domluvené úpravy. Podobný názor je v menší míře pozorovatelný i ve výpovědi ostatních informátorů. I-Sever se zmiňuje o tom, že

spolupráce s PRO Chomutov a NO! byla ze začátku složitější, v podobném duchu se vyjadřuje i I-ČSSD, který říká, že *"v řadě principů nerozeznávali to, co je přenesená působnost a to, co je samospráva"*, oba se ale shodují, že se situace postupem času zlepšila. Tento problém zmiňuje i I-KSČM, podle něj PRO Chomutov a NO! mají někdy tendence *"útočit na vedení města, jenom protože jsou v opozici"*. I-KSČM spolupráci s koalicí, zejména s ČSSD, hodnotí kladně. Oceňuje především možnost prodiskutovat a případně vyřešit spoustu problémů ještě před konáním zasedání zastupitelstva.

3.4.4 Boj proti korupci

Informátoři z ODS a ČSSD v rámci boje proti korupci kladně vítají změnu zákona o veřejných zakázkách, který podle jejich názoru snížil prostor pro korupci (např. vyloučením tzv. "losovaček"). Dále zmiňují zveřejňování poptávkových řízení na webu, uveřejnění zakázek na profilu zadavatele a zavedení opatření, v rámci něhož je u výběrových řízení o veřejných zakázkách přítomen losovaný zástupce veřejnosti s poradním hlasem. I-Sever poukazuje na význam transparentnosti a do budoucna by rád zvýšil úlohu elektronických aukcí. Informátoři z opozice se snaží přispět boji proti korupci důkladným studováním dokumentů. Podle I-KSČM byly problémové akce v minulosti, před pěti, šesti lety. I-PRO má podezření z nekalých činností i v současnosti, poukazuje však na problém, že korupční jednání není snadné dokázat. Upozorňuje také na problém s nedostatečnou kontrolou organizací, které jsou zřízené městem, př. Chomutovská bytová a.s. (valnou hromadu tvoří rada města), u níž zmiňuje nedostatečnou transparentci. I z pozice zastupitele má problém se získáváním informací o způsobu, jak je spravována, což zapříčiňuje nedostatečný dohled nad jejím hospodařením.

3.4.5 Aktivita občanské veřejnosti

Hodnocení aktivity občanů

Podle všech informátorů, s výjimkou I-ČSSD, je aktivita občanů v Chomutově velmi nízká. I-Sever zastává názor, že se jedná o celorepublikový problém, kdy se lidé uchylují především k *"hospodské kritice"*. Vadí mu skutečnost, že lidé se často pod svůj názor nepodepíší nebo se ho bojí vyjádřit úplně. Přičítá to strachu z následné msty či jiných problémů. Informátoři z

ODS, KSČM a PRO Chomutov se zmiňují, že v Chomutově byla vysoká občanská aktivita před volbami v roce 2010, zejména kvůli osobě Ivany Řápkové. I-PRO a I-KSČM hovoří o početných demonstracích, shodují se na tom, že aktivita velmi opadla po volbách, poté co ODS se udržela u moci. Dále se shodují v názoru, že se lidé o politiku nezajímají, protože mají dost vlastních starostí. Oba jsou také přesvědčení, že petice nemají žádný význam, jedinou možností, jak mohou občané výrazně ovlivnit dění, jsou volby. Podle I-KSČM je to hlasováním, podle I-PRO kandidaturou. I-PRO poukazuje i na pokles aktivity občanů v internetových diskuzích, říká, že lidé jsou nyní velmi pasivní. I-KSČM v souvislosti s občanskou aktivitou poukazuje na časový problém. Dříve se konalo jednání zastupitelstva v odpoledních hodinách a lidé tak měli možnost sledovat dění, nyní je ráno od 9:00, kdy jsou lidé v práci.

I-ODS a I-ČSSD se zmiňují o příležitostech k občanské aktivitě, které poskytuje město. V minulém období a až do roku 2012 vyjížděli představitelé města na setkání s občany do jednotlivých lokalit (město administrativně rozdělili do 9ti oblastí), aby se lidé vyjádřili k problémům související přímo s danou lokalitou. Zpočátku tato setkání fungovala dobře, postupem času se však velmi snížila účast a od této praxe se upustilo. Nyní pravidelná setkání s občany pořádají představitelé města na radnici. S tím souvisí problém, že se těchto setkání účastní většinou stejní lidé. I-ČSSD poukazuje na výhodu setkání s občany, kterého se účastní i zástupci technických služeb, případně policie a lidé tak mají možnost řešit svůj problém přímo s příslušníkem konkrétního oboru. Informátoři z ODS a ČSSD dále poukazují na projekt územního strážníka. Ke každé z 9ti městských oblastí byl přidělen zástupce městské policie, aby komunikoval s lidmi v lokalitě a řešil jejich problémy. Strážníka je možné kontaktovat také přes telefon a e-mail. V této souvislosti se konala také setkání se strážníky, účast na nich však také postupně klesala, až se tato setkání zrušila. I-ČSSD jako jediný zastává názor, že aktivita občanů v Chomutově je vysoká, ale zmiňuje, že účast občanů na setkání s vedením města by mohla být vyšší. Podle jeho názoru jsou lidé velmi otevření a vyjadřují se kultivovaně. Soustavně chodí požadavky, podněty a stížnosti. Pravidelně se schází Studentský parlament a nově také Seniorský parlament.

I-KSČM se v souvislosti s aktivitou občanů zmiňuje o vlivu médií. Podle jeho názoru byly volby prezidenta republiky značně zmedializovány a dočkaly se tak rekordní účasti, přestože se jedná o volby nedůležité v porovnání s ostatními.

Témata

I-ČSSD říká, že hlavní témata, se kterými v současnosti vystupují občané, spadají do kategorie veřejných služeb, kam řadí údržbu zeleně, bezpečnost ve městě, komunikaci s policií, zajištění sociálních služeb, MHD apod. To potvrzuje I-ODS, podle nějž mezi nejdiskutovanější témata patří problémy ohledně bezpečnosti a narušování veřejného pořádku. Všichni informátoři se shodují, že lidé řeší převážně běžné, osobní problémy týkající se bydlení, parkování či dopravy (např. že někomu nevyhovuje čas, ve který jede autobus apod.). I-Sever zmiňuje, že mezi lidmi občas panuje značný nesoulad. Jako příklad uvádí stavbu dětského hřiště na sídlišti Kamenná. Lidé nejdřív požadovali nové hřiště, načež výstavba začala, na to však následovala petice proti této výstavbě.

Z rozhovorů také vyplývá, že momentálně je jednoznačně nejdiskutovanějším tématem ve městě zvýšení daně z nemovitosti.

S tímto také souvisí aktivita občanských sdružení ve městě. Podle informátorů se občanská sdružení angažují v konkrétních oblastech. K neaktivnějším patří sdružení Kuprospěchu, ekologická sdružení, junáci, pionýři, mateřská centra, sdružení pracující se seniory, handicapovanými, mentálně postiženými apod. Momentálně však v Chomutově není aktivní žádné další politicky zaměřené sdružení, jako bylo před volbami 2010 PRO Chomutov a NO!.

3.4.6 Přesun členů ODS do sféry občanských aktivit?

I-PRO v rozhovoru upozorňuje na společnost Společně proti stárnutí, jejíž názvem si není jistý. Poukazuje na její aktivitu v oblasti seniorů. Podle jeho názoru může dojít k přesunu členů ODS, které i v důsledku celostátní politiky klesají volební preference, do občanského sektoru a touto cestou si zachovat politický vliv, případně se přes tuto společnost opět dostat k moci. V rejstříku firem ministerstva spravedlnosti se mi podařilo najít společnost Společně proti času, o.p.s (Ministerstvo spravedlnosti, 2012). V dozorčí radě této obecně prospěšné společnosti zasedá radní za ODS Jiří Binter a do března 2013 byl předsedou dozorčí rady 1. náměstek Jan Řehák, také z ODS. Zakladateli společnosti jsou Zdislava Binterová a Michaela Řeháková, která však ze společnosti odstoupila v březnu 2013. Tato společnost se angažuje mimo jiné v oblasti seniorů.

4 Závěr

Práce si kladla za cíl zkoumat proměnu politické reprezentace v Chomutově po posledních volbách vzhledem k politické aktivitě a mobilizaci občanů. V teoretické části jsem nastínil historický vývoj teorie elit a představil hlavní témata související s obsahem práce. Empirická část měla za úkol přiblížit situaci v Chomutově s důrazem na výzkumné otázky:

Jaké faktory ovlivňují formování politických a občanských elit ve zkoumané lokální úrovni?

Pomocí jakých témat dochází k mobilizaci občanské veřejnosti ve prospěch politického rozhodování a tvorby i změn politických elit na lokální úrovni?

K objasnění výzkumných problémů jsem využil relevantních dokumentů v podobě tisku a internetových stránek a polostrukturovaných rozhovorů s informátory z řad místních aktérů.

Ze studia obou zdrojů vyplývá, že před volbami 2010 byla v Chomutově vysoká politická aktivita občanů, jejímž důsledkem byly početné demonstrace a petice, u kterých se počet signatářů vyšplhal k několika tisícům. Překvapivé je, že i přesto zůstala volební účast hluboko pod celorepublikovým průměrem. Příčinou mobilizace veřejnosti byla nespokojenost s děním ve městě, chování představitelů vládnoucí koalice v čele s primátorkou Ivanou Řápkovou a pochybná rozhodnutí chomutovského vedení, mezi něž patřil především pronájem Kamencového jezera a odvolání uznávaného ředitele Podkrušnohorského zooparku Přemysla Rabase. Hlavními organizátory občanské aktivity byli představitelé občanského sdružení PRO Chomutov a hnutí Nespokojení občané!. Obě uskupení kandidovala v následujících komunálních volbách a po volebním úspěchu se ocitla v opozici. Následkem voleb je tedy znatelně různorodější politická sestava v místním zastupitelstvu. Spolupráce nových zástupců s těmi stálými ze začátku narážela na problémy s komunikací a osobními antipatiemi. Ačkoliv se podle vyjádření většiny informátorů situace zlepšila, z pohledu PRO Chomutov zůstává při starém a mezi PRO Chomutov a zejména stranou ODS je vztah nadále vyostřený. Podle názorů informátorů došlo ke zlepšení především v komunikaci mezi koalicí a opozicí a jejich přístupu k cizím argumentům. Další z nových hnutí, Severočeši.cz, utvořili s ODS, ČSSD a TOP 09 vládnoucí koalici, kterou lze podle Balíkovy (2009) definice pojmenovat jako Minimální vítěznou ideálně nepropojenou koalici. Zástupci Severočešů se kvůli tomu dostali pod značnou kritiku. Dokázali si ale prosadit podmínku, aby v radě města nebyly osoby nejvíce spojované s negativní situací ve městě, tedy Pavel Markvart a Ivana Řápková. V případě Ivany Řápkové se jednalo o přesun do poslanecké sněmovny.

Vedení města bylo v minulosti několikrát spojováno s korupčními praktikami. Tato nařčení však nebyla podložena prokazatelnými důkazy, s výjimkou v případě ex-starosty Nováka. Město se nyní snaží omezit prostor pro korupci především dohledem občanů u veřejných zakázek. Některé činnosti však stále nepůsobí zcela transparentně, příkladem může být organizace města Chomutovská bytová a.s.

V současnosti je již aktivita občanů nízká. Lidé se zabývají v naprosté většině pouze každodenními problémy. Z výpovědí informátorů vyplývá, že veřejnost negativně vnímá skutečnost, že se ODS udržela u moci, což je jedna z možných příčin momentální pasivity ze strany občanů. K dalším důvodům patří zajisté skutečnost, že po roce 2010 ve městě nedošlo k tak silně kontroverzním událostem jako v předchozím období, dále se snížila občanská aktivita Nespokojených občanů! a PRO Chomutov a také nelze zanedbat momentální ekonomickou situaci. Pokles aktivity občanů též může být spojen se zastoupením jejich názorů v zastupitelstvu v podobě zmíněných hnutí. Jediný, kdo hodnotí aktivitu lidí ve městě jako vysokou je primátor města, což je zřejmě důsledkem jeho postavení. Z pozice veřejně nejviditelnějšího činitele se setkává s názory občanů více než ostatní.

Mezi faktory ovlivňující formování občanských a následně politických elit tak patřila snaha očistit město od stávajících elit, podezříváných z korupčního jednání, které, ač nepotvrzené, uškodilo jejich renomé v očích veřejnosti. Nové elity formující se v opozici narážely a v některých případech stále narážejí na problémy v komunikaci s elitami stávajícími, především v důsledku osobní nedůvěry a počáteční politické nezkušenosti. U nových zástupců koalice jde pozorovat změna pohledu na určité problémy ve městě vzhledem k novým informacím a kontextu.

Závěrem lze tedy říci, že v případě Chomutova došlo k mobilizaci veřejnosti na základě nespokojenosti občanů, jejich aktivita vedla ke zvolení nových politických reprezentantů z řad veřejnosti, odsunu části nedůvěryhodných elit a také ke zvýšení transparency vedení města. Ve vedení se ale udržela kritizovaná ODS, což vyvolalo negativní vlnu ze strany veřejnosti, která však již nebyla doprovázena další aktivitou. Výsledkem je širší politické spektrum.

Seznam použité literatury:

- Balík, S. (2009): *Komunální politika - obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada Publishing. 256 s., ISBN: 978-80-247-2908-4
- Císař, O. (2008): *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace (přeložil Jiří Ogrocký)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 188 s., ISBN 978-80-7325-168-0
- Čermák, D., Vobecká, J. a kol. (2011): *Spolupráce, partnerství a participace v místní a veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON). 191 s., ISBN: 978-80-7419-067-4
- Dahl, R. A. (1995): *Demokracie a její kritici (přeložila ing. Helena Blahoutová)*. Praha: Victoria publishing. 350 s., ISBN: 80-85605-81-3
- Dahl, R. A. (2001): *O demokracii: průvodce pro občany (přeložil Jiří Foltýn)*. Praha: Portál. 192 s., ISBN: 80-7178-422-2
- Frič, P. a kol. (1999): *Korupce na český způsob*. Praha: G plus G. 302 s., ISBN: 80-86103-26-9
- Frič, P., Nekola, M., Prudký, L. (2005): *Elity a modernizace. Průběžná zpráva z výzkumu*. Studie CESES 1/2005. Praha: UK FSV CESES FSV. ISSN: 1801-1519
- Frič, P., Nekola, M., Prudký, L. (2005): *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Studie CESES 9/2005. Praha: CESES FSV UK. 98s., ISSN: 1801-1640
- Frič, P. a kol. (2008): *Vůdčovství českých elit*. Praha: Grada Publishing. 296 s., ISBN: 978-80-247-2563-5.
- Gaarder, J. (2012): *Sofiin svět (přeložila Jarka Vrbová)*. Praha: Albatros. 448 s., ISBN: 978-80-00-02895-8
- Hendl, J. (2005): *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408. s., ISBN: 978-80-7367-485-4
- Hloušek, V., Kopeček, L. (2003): *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. 379 s., ISBN 80-210-3195-6
- Heřmanský, M. (2009/2010): *Úvod do společenskovedních metod* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 1.6.2013]. FHS UK. Dostupné na: <moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8388>
- Jodl, M. (1994): *Teorie elity a problém elity*. Praha: Victoria publishing. 156 s., ISBN 80-85605-94-5.

- Lux, M., Sungea P. (2002): *Participace nájemníků* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 19.4.2013]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné na: <http://seb.soc.cas.cz/publikace_download/publikace/sureuro_draft.pdf>.
- Machonin, P., Tuček, M. (2002): *Zrod a další vývoj nových elit v České republice (od konce osmdesátých let 20. století do jara 2002)* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 10.5.2013]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné na: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/183_02-01%20elity%20text.pdf>
- Mills, Ch. (1966): *Mocenská elita (přeložil František Kejdana)*. Praha: Orbis. 500 s.
- Nejdl, P., Čermák D. (2007): *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. 124 s., ISBN: 978-80-7330-130-9
- Platón (2005): *Ústava (přeložil František Novotný)*. Praha: Oikoymenh. 428 s., ISBN: 80-7298-142-0
- Roubal, O. (2003): *Když se řekne identita ... regionální identita (III. část)* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 12.4.2013]. www.socioweb.cz. Dostupné na: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=149&lst=115>>
- Ryan, G., Bernard, R. (2001): *Data Management and Analysis Methods*. In Denzin, N., Lincoln, Y. (eds): *Handbook of Qualitative Research*. 2nd ed., Thousand Oaks: SAGE, s. 769-802.
- Ryšavý, D., Šaradín, P. (2010): *Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 6.5.2013]. Sociologický časopis, 46, 2010/5. Dostupné na: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/2d2ae7cf37d6d65d1d9342dbe15d9e5052439509_rysavy%20saradin.pdf>
- Švaříček, R., Šedřová, K. a kol. (2007): *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: Pravidla hry*. Praha: Portál. 340 s., ISBN: 978-80-7367-313-0
- Vodáková A., Petrušek M., Sociologický ústav Akademie Věd ČR (1996): *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. 747 s., ISBN: 8071841641

Dodatečné zdroje:

Český statistický úřad (2013): *Výsledky voleb* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 7.5.2013]. Dostupné na: <volby.cz>

Český statistický úřad (2013): *Statistiky* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 7.5.2013]. Dostupné na: <czso.cz>

Česká televize - Zpravodajství české televize, dostupné také na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/>> (duben 2008 - únor 2013)

Chomutovský deník, dostupný také na: <<http://chomutovsky.denik.cz>> (březen 2008 - květen 2013)

Chomutovské noviny dostupné také na: <<http://www.chomutov-mesto.cz/chomutovske-noviny/ds-4920/p1=36839>> (březen 2008 - květen 2013)

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2013)[online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 7.5.2013]. Dostupné na: <mpsv.cz>

Ministerstvo spravedlnosti (2012): *Obchodní rejstřík a Sbírká listin* [online]. Poslední revize 26.6.2013 [cit. 7.5.2013]. Dostupné na: <<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-vypis?subjektId=isror%3a18445&typ=full&klic=dj902i>>

Nástup - Soukromý regionální týdeník Chomutovska, dostupný také na: <nastup.cz> (červen 2008 - březen 2013)

Oficiální stránky města Chomutova www.chomutov-mesto.cz

Ústecký kraj - Informace Ústeckého kraje a krajského úřadu (duben 2011 - září 2011)

Zdroje analýzy dokumentů:

Česká televize

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/17003-byvaly-reditel-chomutovske-zoo-tvrdi-ze-si-radni-duvody-pro-jeho-odvolani-vymysleli/>>

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/16473-reporteri-ct-se-zamerili-na-kontroverzni-pronajem-kamencoveho-jezera/>>

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/23546-kamencove-jezero-znovu-v-hledacku-reporteru-ct/>>

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/15034-v-chomutove-dnes-demonstrovali-proti-odvolani-rabase/>>

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/12041-zamestnanci-podkrusnohorskeho-zooparku-se-postavili-za-odvolaneho-reditele-cast-dala-vypoved/>>
< <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/34577-seda-eminence-ods-na-severu-cech-alexandr-novak-v-hledacku-reporteru-ct/>>

Deník Referendum

<<http://www.denikreferendum.cz/clanek/6853-v-chomutove-nakonec-sestavi-koalici-cssd-a-ods>>
<<http://denikreferendum.cz/clanek/6718-v-chomutove-se-rodí-pestra-stredolevicova-koalice>>

Harryho chomutovské postřehy

<<http://harrypc.blog.cz/0805/zviratkova-demonstrace>>

Chomutovský deník

<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/cv_tiskovazprava_rabas_20080411.html
<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/cv_plysaci_20080514.html>
<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/cv_udalosti_rabas_kamencak_20081229.html>
<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/chomutov-cssd-a-ods-bude-zrejme-vladnout-dal.html>
<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/pro-chomutov-zrejme-ziskala-severocechy20101018.html>
<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/obrat-v-boji-o-chomutov-severocesiciz-maji-volne-ru.html>
<http://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/horecna-jednani-kdo-bude-vladnout-mestum20101020.html>

Chomutovské noviny (7.6. 2008)

iDnes.cz

<http://usti.idnes.cz/v-chomutove-vznika-koalice-bez-ods-ivany-rapkove-i-bez-vitezne-cssd-1fs-/usti-zpravy.aspx?c=A101018_153621_usti-zpravy_alh>
<http://zpravy.idnes.cz/i-pres-debakl-ods-v-chomutove-je-rapkova-znovu-v-koalici-pjd-/domaci.aspx?c=A101022_192718_domaci_iky>
<http://zpravy.idnes.cz/soud-s-urednicemi-z-duckova-kvuli-slunecni-elektrarne-na-moldave-p9x-/krimi.aspx?c=A121024_162356_usti-zpravy_alh>

Lidovky - Zpravodajský server Lidových novin

<http://www.lidovky.cz/kmotra-novaka-zatkla-policie-dosla-si-pro-nej-do-jeho-kancelare-pbs-/zpravy-domov.aspx?c=A130402_121645_ln_domov_spa>

Policie České republiky

<<http://www.policie.cz/clanek/zatceni-byvaleho-senatora.aspx>>

Přílohy

Příloha č. 1: Osnova pro rozhovory

Otázky pro zástupce ODS:

1. Ve volbách v roce 2006 získala ODS 14 zastupitelů, v roce 2010 pouze 6. Co podle Vás zapříčinilo, že ODS ztratila své vedoucí postavení?
  - myslíte si, že ODS uškodila nařčení z korupce v případě pronájmu Kamencového jezera či kauzy kolem diplomu Ivany Řápkové?
2. Kromě ztráty primátorského postu, jak dále se změnila pozice ODS ve vládnoucí koalici?
3. Jaké jsou vztahy mezi jednotlivými stranami v rámci koalice?
4. Koho vidíte jako vaši hlavní opozici?
5. Ve volbách 2010 se do zastupitelstva dostaly nové strany, jako jsou PRO CHOMUTOV, Severočeši, případně Nespokojení občané. Jak se Vám s nimi spolupracuje?
6. Myslíte si, že tyto strany se dostaly do zastupitelstva jako důsledek nespokojenosti občanů a myslíte si, že jsou spokojení nyní?
7. Jaké předvolební sliby se vám podařilo splnit?
8. Je také něco co se vám splnit nepodařilo nebo již nyní víte, že se vám splnit nepodaří?
9. Setkal jste se za svého působení v zastupitelstvu s nějakým druhem korupce?
  - Jak bojujete proti korupci?
  - Myslíte si, že korupce v Chomutovském vedení není?
10. Jak byste hodnotil aktivitu občanů v Chomutově?
11. S jakými tématy nejčastěji vystupují občané?
12. Jaké občanské sdružení je nejaktivnější?

Otázky pro zástupce PRO Chomutov:

1. Po volbách 2006 měla vedoucí postavení ve městě ODS se 14ti zastupiteli, co podle Vás zapříčinilo, že toto postavení ztratila?

- myslíte si, že ODS uškodila především nařčení z korupce v případě pronájmu Kamencového jezera či kauzy kolem diplomu Ivany Řápkové?

2. Jak byste hodnotil vztah PRO CHOMUTOV k vládnoucí koalici a jak byste hodnotil spolupráci s nimi?

- jaké jsou klady a zápory vládnoucí koalice?

- jak byste hodnotil její dosavadní činnost?

3. Jaké vztahy panují mezi nevládnoucími stranami a jak se vám s nimi spolupracuje?

4. Ve volbách 2010 se do zastupitelstva dostaly nové strany, jako jsou PRO CHOMUTOV, Severočeši, případně Nespokojení občané. Co si myslíte že bylo příčinou volebního úspěchu těchto stran?

5. Jaké předvolební sliby se vám podařilo prosadit? Jak se vám daří prosazovat váš program?

6. Myslíte si, že vládnoucí koalice má dostatečnou protiváhu v podobě současné opozice a občanské veřejnosti ?

7. Občanské sdružení PRO CHOMUTOV spolupracuje se SZ? Proč jste si vybrali ke spolupráci právě tuto stranu a jak byste hodnotil dosavadní spolupráci?

8. Setkal jste se za svého působení v zastupitelstvu s nějakým druhem korupce?

- Jak bojujete proti korupci?

9. Jak si myslíte, že zapůsobila kauza s Alexandrem Novákem na veřejné mínění?

- myslíte si, tento případ korupce ovlivnil účast ve volbách a důvěru veřejnosti k politickým představitelům obecně?

10. Jak byste hodnotil vliv Alexandra Nováka na dění ve městě před jeho zatčením a myslíte si že jeho případný vliv stále přetrvává?

11. Co vás vedlo k tomu, abyste kandidoval ve volbách? Myslíte si, že se dají prosadit zájmy občanů i jiným způsobem?

12. Jaké voličstvo PRO CHOMUTOV zastupuje?

13. Jak byste hodnotil aktivitu občanů v Chomutově?

14. S jakými tématy nejčastěji vystupují občané?

15. Jaká občanská sdružení jsou ve městě nejaktivnější?

16. Cítíte podporu občanů?

Otázky pro zástupce Severočesí.cz:

1. Po volbách 2006 měla vedoucí postavení ve městě ODS se 14ti zastupiteli, co podle Vás zapříčinilo, že toto postavení ztratila?

- myslíte si, že ODS uškodila především nařčení z korupce v případě pronájmu Kamencového jezera či kauzy kolem diplomu Ivany Řápkové?

2. Po volbách 2010 se objevovaly zprávy o možné koalici Severočechů, PRO CHOMUTOV, Nespokojných občanů a KSČM. Proč se Severočesí nakonec rozhodli pro koalici s ODS, ČSSD a TOP09?

3. Jaké jsou vztahy mezi jednotlivými stranami v rámci koalice?

4. Koho vidíte jako vaši hlavní opozici? Je opozice konstruktivní?

5. Ve volbách 2010 se do zastupitelstva dostaly nové strany, jako jsou právě Severočesí, případně PRO CHOMUTOV či Nespokojení občané. Co si myslíte že bylo příčinou volebního úspěchu těchto stran?

6. Jak se vám daří prosazovat váš program v rámci vládnoucí koalice?

7. Jaké předvolební sliby se vám podařilo splnit?

8. Je také něco co se vám splnit nepodařilo nebo již nyní víte, že se vám splnit nepodaří?

9. Jak bojujete proti korupci?

10. Jak si myslíte, že zapůsobila kauza s Alexandrem Novákem na veřejné mínění?

11. Jak byste hodnotil aktivitu občanů v Chomutově?

12. S jakými tématy nejčastěji vystupují občané?

13. Jaké občanské sdružení je nejaktivnější?

14. Cítíte podporu občanů?

Otázky pro zástupce KSČM:

1. Po volbách 2006 měla vedoucí postavení ve městě ODS se 14ti zastupiteli, co podle Vás zapříčinilo, že toto postavení ztratila?

- myslíte si, že ODS uškodila především nařčením z korupce v případě pronájmu Kamencového jezera či kauzy kolem diplomu Ivany Řápkové?

2. Jaký je vztah KSČM s vládnoucí koalicí a jak byste hodnotil spolupráci s nimi?

- jaké jsou klady a zápory vládnoucí koalice?

- jak byste hodnotil její dosavadní činnost?

- jak byste hodnotil změnu situace v Chomutově?

3. Jaké vztahy panují mezi nevládnoucími stranami a jak se vám s nimi spolupracuje?

4. Ve volbách 2010 se do zastupitelstva dostaly nové strany, respektive hnutí jako jsou PRO CHOMUTOV, Severočeši, případně Nespokojení občané. Co si myslíte že bylo příčinou volebního úspěchu těchto stran?

5. Jaké předvolební sliby se vám podařilo prosadit? Do jaké míry se vám daří prosazovat váš program?

6. Myslíte si, že vládnoucí koalice má dostatečnou protiváhu v podobě současné opozice a občanské veřejnosti ?

7. Jak se snažíte zamezovat korupci?

- jak bojujete proti korupci?

8. Jak si myslíte, že zapůsobila kauza s Alexandrem Novákem na veřejné mínění?

- myslíte si, tento případ korupce ovlivnil účast ve volbách a důvěru veřejnosti k politickým představitelům obecně?

- myslíte si že jeho případný vliv stále přetrvává?

9. Jak byste hodnotil aktivitu občanů v Chomutově?

10. S jakými tématy nejčastěji vystupují občané?

11. Jaká občanská sdružení jsou ve městě nejaktivnější?

12. Cítíte podporu občanů?

Otázky pro zástupce ČSSD:

1. Po volbách 2006 měla vedoucí postavení ve městě ODS se 14ti zastupiteli, co podle Vás zapříčinilo, že toto postavení ztratila?

- myslíte si, že ODS uškodila především nařčení z korupce v případě pronájmu Kamencového jezera či kauzy kolem diplomu Ivany Řápkové?

- ČSSD taktéž ztratila 3 zastupitele, co bylo podle Vašeho názoru příčinou této ztráty?

2. Kromě zisku primátorského postu, jak dále se změnila pozice ČSSD oproti předchozímu období?

3. Jaké jsou vztahy mezi jednotlivými stranami v rámci koalice?

4. Koho vidíte jako vaši hlavní opozici? Je opozice konstruktivní?

5. Ve volbách 2010 se do zastupitelstva dostaly nové strany, jako jsou PRO CHOMUTOV, Severočeši, případně Nespokojení občané. Jak se Vám s nimi spolupracuje?

6. Co si myslíte že bylo příčinou volebního úspěchu těchto stran?

- V případě, že se jednalo pouze o nespokojenost občanů, myslíte si, že jsou spokojenější s nynější situací?

7. Jaké předvolební sliby se vám podařilo splnit?

8. Je také něco co se vám splnit nepodařilo nebo již nyní víte, že se vám splnit nepodaří?

9. Jak bojujete proti korupci?

10. Jak si myslíte, že zapůsobila kauza s Alexandrem Novákem na veřejné mínění?

11. Jak byste hodnotil aktivitu občanů v Chomutově?

12. S jakými tématy nejčastěji vystupují občané?

13. Jaké občanské sdružení je nejaktivnější?

14. Cítíte podporu občanů?

Příloha č. 2: CD s audio-nahrávkami a přepisem všech rozhovorů